

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

109086

edečega križa.

ce šte. 23.

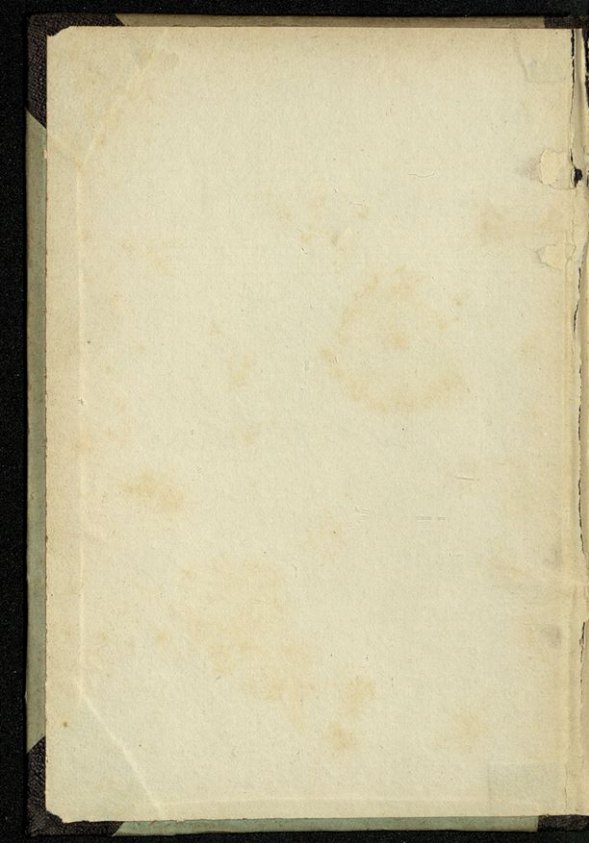
Žepna knjiga
ZA
nosilce ranjencev
avstrijske družbe rudečega križa.

V Ljubljani.

V založbi deželnega patrijotičnega pomočnega društva
za Kranjsko..

1886.

Avstrijska družba rudečega križa.

Dunaj, I. Gospodske ulice šte. 23.

Žepna knjiga

za

nosilce ranjencev

avstrijske družbe rudečega križa.

V Ljubljani.

V založbi dežel. patrijotičnega društva za Kranjsko.

1886.

109086

109086

F3C 3925

1950

U v o d.

koravno se nahaja uže mnogo izbornih in popularnih knjig, katere opisujejo „prvotno zvrševanje pomoči ob telesnem poškodovanji in v slučajih onesrečenja“, izpoznali smo kot umestno, prirediti nosilcem ranjencev avstrijske družbe rudečega križa samostojno žepno knjigo. Tako jim bode možno, prečitati brez truda, v prostem svojim času, česar so slišali in videli za čas poučevanja, in o čemer so se vežbali, ne da bi morali še le z drugih — akopram po pripoznanih veščakih izdanih — spisov trudopolno iskati, česar jim je neobhodno vedeti treba.

Pri sestavljanji te žepne knjige porabil se je „navod o pouku strokovno-tehničnem c. kr. zdravstvenega pomočnega osobja“ kot uzorec. Predložil se je navod v izvrševanji pomoči ob prometu ranjencev in bolnikov, preiskovanji bojišča, zagrebenje mrtvecev, kako ž njim ravnati, dalje nekoliko o zdravstvenem pouku, — malo da ne od besede do

besede, ker je ta del omenjenega navoda popolnoma nosilcem ranjencev rudečega križa prikladen.

Splošna načela o rabi vozov za ranjence, prevažanje ranjencev (bolnikov) z vozovi za ranjence avstrijske družbe rudečega križa, navod o na- in odkladanju ranjencev na „čvetorovprežni, naložni bolniško - vojni voz M. 1882“, nadalje razprostrjenje in polaganje dvojnega šotora na zdravstvenem furgonu avstrijske družbe rudečega križa in razprostrjenje in polaganje obveznega pomočnega šotora posnela so se iz načrta druge izdaje imenovanega navoda. Ta del predstoječe ročne knjige spisal je c. kr. polkovni zdravnik dr. Oton Hassak. Navod o konserviranju premične tvarine krdela za promet ranjencev rudečega križa, spisal je gospod c. kr. stotnik Rudolf Hitzgern pl. Nordfelden, drugi del pa te ročne knjige gospod c. kr. major zdravstvene čete Karol Brutscher.

Dunaj, meseca marca 1884.

Vodstvo zveze

avstrijske družbe rudečega križa.

Zaznamek zadržaja.

Prvi del.

Prvi razdelek.

Najznamenitejše o človeškem truplu. Izvrševanje pomoči ob krvavenji.

	Stran
1. Razredba človeškega trupla in označenje krajine trupla	1
2. Okostje	2
3. Mišice, prsna in trebušna votlina . . .	3
4. Črepinjina votlina in kanal hrbtne mozga, živci	4
5. Koža	5
6. Krvni krogotok	5
7. Izvrševanje pomoči ob krvavenji	8
8. Zadrgalni povej po pl. Langenbecku in nadomestilna mu sredstva za silo	12

Drugi razdelek.

Obeza za silo.

9. Pokladna obeza, pritrdna obeza, obezalni paket	15
10. Trivoglata ruta in poveji	17
11. Označenje ran	18
12. Pomoč za silo pri otisih, izvijenji, izpahnenji	19
13. Znamenja zlomljenih kosti	20

	Stran
14. Obeza za silo pri zlomljenih kosteh na glavi, o trupli in gorenjih telesnih členih (udih)	22
15. Obeza za silo, zlomljenih kosti na doljenih telesnih členih (udih)	22
16. Šine in njih nadomestovalna sredstva . .	24
17. Pomoči pri zlomljenih kosteh in pri ranah	26
18. Šine ob zlomljenji na gorenjih telesnih členih (udih)	26
19. Znamenita načela ob obezovanji prsnih in trebušnih ran	26
20. Splošna načela, kako naj se slačijo ranjenci in postopanje ob poiskovanji ranjenih . .	27

Tretji razdelek.

Izvrševanje pomoči ob prometu ranjencev in bolnikov.

	Stran
21. Vzdigovanje, polaganje in prelaganje ranjencev in bolnikov	29
22. Splošna načela za nošnjo in peljavo ranjencev in bolnikov	31
23. Načela o načinu prenašati ranjence iz bojne črte do pomočnega kraja gledé na kakovost ranjenja	34
24. Vojna nosala in nosala za silo	37
25. Splošna načela za promet ranjencev (bolnikov) z vozmi	41
26. Določila o porabi vozov za ranjence avstrijske družbe rudečega križa	47
27. Določila o nakladanji in odkladanji ranjencev na štirivprežne pritlagne vozove vojne bólnice M. 1882	54

	Stran
28. Poraba in opravljanje vozov za pritlago in v deželi običajnih vozov v promet ranjencev (bolnikov)	59
29. Neugodni dogodjaji ob prevažanju ranjencev (bolnikov)	62

Četrty razdelek.

Izvrševanje pomoči v slučajih smrtne nevarnosti; zagrebenje mrtvecev, ukrepi proti razširjenji kužnih snovi.

	Stran
30. Navedenje najnavadnejših slučajev o smrtni nevarnosti	64
31. Omedljeвица	64
32. Sončarica	65
33. Pretres možganov	65
34. Močna pijanost	66
35. Ostrupljenje	66
36. Božjast (epilepsija)	67
37. Navidezna smrt (splošno o tem in poskus za vživiljenje)	68
38. Navidezna smrt vsled obešenja, utopljenja, po kvarljivih gazih in vsled silnega mraza	71
39. Preiskovanje bojnega polja po bitki in zagrebenje mrtvecev	74

Peti razdelek.

Desinfekcija. Oskrbljevanje nog, zadržanje na maršu.

	Stran
40. Desinfekcija	78
41. Oskrbljevanje nog	81
42. Zadržanje na maršu	83

Drugi del.

	Stran
Uvod	89

Prvi razdelek.

Organizacija in določilo transportnim kolonom za ranjence.

	Stran
43. Moč, razredjenje	90
44. Uvrstenje, označenje	90
45. Nameščenje	91
46. Obleka, oboroženje, znamenja in dokazi v legitimacijo	91
47. Podredjenje	92
48. Določilo	92
49. Razpust	93

Drugi razdelek.

Dolžnosti in obnašanje osebja prostovoljnega zdravstvenega oddelka v transportnih kolonah rudečega križa.

	Stran
50. V obče	93
51. Bogaboječnost	94
52. Nравnost	94
53. Obnašanje	95
54. Sodruštvo in edinost	95
55. Obnašanje pred sovražnikom	96
56. Razmera nad- in podredjenja	98

Tretji razdelek.

Obnašanje podložnikov (podredjenih).

	Stran
57. Subordinacija	99
58. Prošnje	102
59. Pritožbe	102
60. Nagovor in obnašanje ob naznanilih . .	104
61. Disciplina	104
62. Raport	105

Četrti razdelek.

Osebni predpisi.

63. V obče	105
64. Naloga načelniku transportnih kolon za ranjence	107
65. Nalog vodji oddelka in osobito voznemu méstru	109
66. Nalog nosilcem ranjencev, trobentaču, konduktêrju, voznikom	112

Peti razdelek.

Pristojbine v denarjih in naturalijah, zahteve gledé stanovališč in oskrbljenje v bolezni.

	Stran
67. Pristojbine, katere odšteje avstrijska družba rudečega križa	117
68. Državne pristojbine	118

Šesti razdelek.

O marših.

	Stran
69. Zadržanje ob posebnih slučajih	119
70. Počinek	121
71. Kuhanje	122
72. Signali (priloga: Note v ta smoter).	122

Sedmi razdelek.

Podvojni šotor ob sanitetnem furgonu avstrijske družbe rudečega križa; razprostrenje in polaganje, konserviranje in vzdržavanje drdrajočega materiala transportne kolone za ranjence.

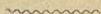
	Stran
73. Postavljanje šotora	125
74. Polaganje šotora na zemljo	129
75. Konserviranje in vzdržavanje drdrajočega materiala	131

Dodatek.

76. Genevska konvencija	140
-----------------------------------	-----

Prvi del.

Prvi razdelek.

Najznamenitejše o človeškem truplu. Izvrševanje pomoči ob krvavenji.

Človeško truplo obstoji iz sledečih delov: 1.

glava

vrat

prsni koš	}	vkupe steblo ali čok imenovano.
spodnji del trupla		

Zgornji in spodni udi, prvi imenujejo se roke, slednji noge. Površje trupla se razreduje v kraje, katerih imena si mora dobro zapomniti nosilec ranjencev, zaradi vzajemnega porazumljenja.

Ob glavi: Čelo, temenj, sènca in zadni del glave (črepinje), očesa, nos, usta in lice.

Ob vratu: Kraj krhlja in sklepne kosti.

Ob prsnem košu: Vspredi kraj srca (bitje srca se čuti ter vidi pod levo prsno bradovico malo v stran od nje). Odzadi kraj pléč.

Ob spodnem delu trupla: Vspredi na desni kraj jeter, na levi kraj vranice, mej tema želodečna jama, pod njo v sredi trebušja popek, potem osramje, na obeh straneh lakotnice in bedrna kost, odzadi ledje, križ in zadnjica.

Ob zgornjih udih: ramena, gorni del roke, komolec in sprednji del roke, zapestje in roka z dlanom in površje roke in prsti (palec, kazalec, srednji prst, prstenjak in majnec).

Ob spodnih udih: Dimeljni pregib, stegno, koleno, piščal, nart, noga z odzadnim delom, podplat, pëta in 5 prstov.

2. Sklad telesa je sestavljena iz kostí, ktere se vkupe v svoji naravni zvezi kostnjak, hrodje imenujejo. Ob glavi se razredujejo črepinjine kosti in líčne kosti; v vratu je umeščen začetni kos hrbetanca (7 vratnih vrtavk); prsni koš je sestavljen iz družega dela hrbetanca (prsna vrtavka) iz 24 reber (na vsaki strani 12) in iz prsne kosti; v spodnem delu telesa leží odzadi končnica hrbetanca (5 ledjinih vrtavk, križna kost in zadnična kost) in na vzdol kot košćeni zaključek

čoka medenca, ki se razdeljeva v dve polovici, in vsaktera teh je zopet iz lédne kosti, križne kosti in ritne kosti sestavljena. Kosti zgornih udov se imenujejo kost ključnica, lopatica (pleče), kost zgornege ramena, komolčna cev, ramna cev, zapestje in sredna ročna kost — in slednjič prstni členi. Sklad spodnih udov je sestavljena iz kosti zgornege bedra, obeh kostí spodnega bedra (iz močnejše piščali [golenice] in tanjšé méčine kosti), iz nartine — in iz kosti sredi noge — in s prstnih členov.

Kosti so ali negibno mejsobno vezane (črepinine kosti, medenične kosti) ali z vezmi tako ena na drugo pritrjene, da je možno mej njimi gibanje na eno ali več strani (člen).

Gibanje trupla je s tem možno, da se 3. na kosteh pritrjene mišice krčijo in raztezajo. Mišica pomeni meso; mi smatramo mišico kot različno oblično mēсно gručo, ki se razteza od ene do druge kosti ali pa od kosti do kože in s tem, da se krči, gibanje teh delov proužročuje. Konci skoro vseh mišic so beli in se blestijo, ter se imenujejo kite.

Ob prsnem košu napolnjevajo mišice medprostore mej rebri in zaključijo na ta

način prsno votlino na vnanjo stran. V prsni votlini ležita oba dela pluč in mej njimi srce. Ob spodnem delu trupla oklepajo mišice trebušno votlino, v kateri ležijo navzgor na desni jetra, na levi vranica, mej obema želodec, niže navzdol čeva, zad tem obisti in najniže v medenci mehur. Prsno votlino delí od trebušne votline prečna mrenica; ona je tenka mišica, ki je razprostrena enakolično strešni kupoli na doljenih rebrih in na hrbetancu.

4. Poleg prsne in trebušne votline znameniti ste še dve drugi telesni votlini, to je črepinina votlina in kanal hrbetančnemu mozgu v hrbetancu; v prvi ležijo možgani, v drugem hrbetni mozeg. Od možgani in hrbetnega mozga povlečene so bele niti do vseh delov trupla — živci, kateri enako telegrafskimi žicami vodijo z ene strani voljo od možgan k mišicami, in na ta način posredujejo gibanje trupla, z druge strani pa čutila in čustvene utise od kože in čustvenih organov (oči, ušes itd.) vodijo v možgane in na ta način probudijo občutke.

Nad mišicami se razprostira povsodi 5.
vrsta mastí in nad to koža, katera kot
varstvena odeja prevleka celo truplo. V braz-
dah med posameznimi mišicami raztezajo se
živci poleg teh pa elastične cevi, v katerih
se razliva kri. Te cevi imenujejo se žile.

Tok (premikanje) krvi v žilah pro- 6.
uzročuje srce. Srce leži, kakor je uže
omenjeno, v prsni votlini in je mesena vreča,
blizo velikosti moške pestí (torej tudi mišica),
katera se skrči in na ta način kri peháje v
žile góni. Žile, v katerih se kri od srca steka
do vseh delov trupla, imenujejo se privod-
nice (arterije), ker se na njih tripanje (iz-
tezanje žile ob pomikanji nove krvne mno-
žine) čuti, nasprotno imenujejo se one žile,
po katerih kri iz raznih delov trupla zopet
k sercu priteka, odvodnice (vêne). (V žilah
odvodnicah ne teče kri pehaje, temveč enako-
merno, samo po pritisku nasledujoče krvi;
torej se na njih ne čuti tripanje.) S povrat-
kom krvi iz trupla v srce se ono zopet
raztegne, ponavlja je krčenje goni z nova
kri v žile prevodnice. To delovanje imenuje
se véliki krvni krogotok, ker se vrši

še drugi krvni krogotok, ki se po krajšem poti izvršuje in se torej imenuje mali krvni krogotok. Ta se vrši od srca k plućami in od pluč k srcu nazaj in tudi po žilah, katerega pa nosilcu ranjencev poznati ni neobhodno potrebno. Jako važno pa je poznanje žil privodnic za izvrševanje pomoči ob silnejem krvavenji, torej si mora dobro zapomniti nosilec ranjencev to-le:

Iz srca prihaja kri v glavno žilo privodnico, ki izpeljava dve vratni žili privodnici k vratu in glavi in dve ročni žili privodnici k gornimi udi, in se obrne obočno navzdol in z oddajo manjših žil prevodi spodni del trupla s krvjo in slednjič k obema spodnema udama, oddaje bedrne (stegne) žile privodnice. Od vseh teh večih žil privodnic razprostrevajo se zopet manjše žile privodnice in od slednjih še manjše in vedno še manjše (enakolično drevesnim vejam in vejicam), takò, da dobi vsaki del trupla po svoji lastni žili privodnici kri od srca, da pridobijo novo moč k svojem delovanju, isto tako, kakor dobi v velikem mestu vsaka hiša po vodovodnih cevih pitno vodo

iz glavnega vodovoda, katera dobi od sesalke (srca) vedno ponavlja je vodò. Slednje razvejenje žil privodnic je enako jako fini mreži, katero s prostim očesom ni videti; iz teh nevidljivih, mreži enako zvitih cevic izhajajo po mejusobnem iztoku zopet več, in iz téh zopet več cevi, katere kri, — po tem, ko je dele trupla okrepčala — zopet povrnejo k srcu in katere se — kakor je uže bilo omenjeno — imenujejo žile odvodnice. Kri se po svojem poti po celem truplu izpremeni, kot dober krepčevalni sok odtekajoča od srca, privaja povsodi z oddajanjem svoje sestave vsem delom trupla hrano — vendar oslabljena in potrebna zopet poboljšanja ter svežosti, se vrača k srcu. Torej mora, prej ko prične vnovič svoj krogotok, čiščenji in ukrepčanji podvreči se in to se vrši v plučih, kjer vsprejme kri iz usopljenega zraka človeškemu življenji toli važni kislice ter oddaja v zrak iz trupla dobljeno ogljeno kislino. Ko se je zvršila ta izmena med zrakom in krvjo, povrne se kri zopet kot dobra kri v srce. Ta krogotok od srca k plučam in od todi vračaje se k srcu se

imenuje — kakor uže rečeno — mali krogotok.

V uravnanje teh dveh potov krvi odmenjenih, je srce v svoji notrajnosti po predalih deljeno v štiri dele, izmed katerih obadva manjša se predpredala imenujeta, mimo drugih dveh doljenih večih srčna predala. Ko se srce skrči, gre kri iz levega srčnega predala v glavno žilo privodnico, razdeli se nadalje po mnogih žilah privodnicah v truplo ter teče nadalje po žilah odvodnicah v desni predpredal, od todi skozi lukinjo predelne stene v desni predal (veliki krogotok), nadalje ko se skrči zopet srce od desnega predala po žili k plućam in od pluč po drugi žili v levi predpredal in iz tega skozi lukinjo v predelni steni v levi predal (mali krogotok).

7. Iz te razprave je umevno, da odteka kri iz rane v truplu (n. pr. iz obodene rane), ker se nahaja po celem truplu kri, in poleg izražanja bolečin ranjenega je najbolj krvavenje, katero njega samega in njegovo okolico razburja in pozivlja k izvrševanju pomoči.

Kako se ustavi krvavenje?

Da se krvavenje na umni način ustavi, treba prej vsem zagotoviti se, ali so prerezana z nožem (predočimo si primer obodene rane) žila privodnica, žila odvodnica ali samo najtanjše, s prostim očesom nevidljive, mreži enako zavite končne cevice žil privodnic in začetne cevice žil odvodnic.

Ako se je to zgodilo, ne teče kri curkoma iz rane, temveč solzi le kapljaje iz nje; tako krvavenje kmalu preneha, ako se pokrije rana s prtenino ali pavolo, in se obeže pripravno z obezo ali ruto. (Pokrivalna obeza.)

Ako je pa žila odvodnica prerezana, prihaja kri curkoma iz rane; tedaj ne koristi nikakoršna priprosta pokrivalna obeza, temveč obeza ali ruta, s katero se obezna tvarina na rano pritrdi, se mora močno (strumeno) nategniti (pritrdna obeza); s tem se zadržuje krvavenje vsaj do tje, da pride zdravnik. Nosilec ranjencev mora torej, ko je izgotovil pritrdno obezo čim preje poiskati zdravnikove pomoči, oziroma ob izro-

čevanji ranjenca na pomočnem prostoru javiti zdravniku, da je mnenja, da je žila odvodnica poškodovana.

Čisto drugače je pa izvrševanje pomoči, ako je žila privodnica prerezana. V takem slučaju brizga kri z močnim curkom — početkom na pehalni in obočni način — iz rane. Tedaj zadostuje le takrat pritrdna obeza, če je poškodovana žila privodnica prav male velikosti. Navadno nasleduje krvavenje in najboljša pritrdna obeza je v najkrajšem času zopet s krvjo premočena. Tedaj treba na enak način postopati kot ob razpoku vodovodne cevi, pri kateri se mora pritok vode ob sesalki zapreti na ta način, da se zapre pipa glavnih cevi, dokler se ne pomore na kraju razpoke z vložanjem novih cevi ali na drugovrstni način. Tudi mi zapremo tedaj pritok krvi nad krvavečem krajem na glavni cevi poškodovanega dela trupla, n. pr. na roki na ročni žili privodnici. Ker pa naše žile privodnice nemajo zapiralnih pip, kakršne imajo vodovodne cevi, k sreči pa nasprotno niso tako drevene kakor one, temveč elastične, pritismemo jih na onem kraju, kjer ho-

čemo krvni tok ustaviti, ob odz dol ležeči kosti s prstom in na ta način zadržujemo krvni pritok k rani tako dolgo, da se zvrši na rani po zdravniku ustavljenje krvi. V ta smoter mora natanjko poznati nosilec ranjencev one kraje trupla, kjer more pritisniti večje žile privodnice ob vzdol ležečih kosteh s prstom. Te so:

1. Ob krvavenji žile privodnice na glavi ali na zgornem delu vratu pritisne se vratna žila privodnica na isti strani, na kateri krvavi, v brazdi na desni ali levi od krlja na hrbetanec.

2. Ob krvavenji žile privodnice na zgornih udih pritisne se ročna žila privodnica ali v jamici nad sklepno kostjo, v katere globini se čuti tripanje, na prva rebra, ali se pa pritisne — ako je rana na spodnem delu ramena, ali na vsprednem ramenu (roki) ali na roki sami — na notrajni strani zgornega ramena v ondu vidljivi brazdi na zgorno ramenino kost.

3. Ob krvavenji žile privodnice na spodnih udih pritisne se žila privodnica ob bedru (stegnu) ali v dimeljnem pri-

gibu, v katerega sredi je čutiti tripanje, ali se pa pritisne — ako je rana na spodni polovici zgornega bedra (stegna), na spodnem bedru (stegnu) ali na nogi — na notrajni strani zgornega bedra (stegna) v vidljivi brazdi, kjer je čutiti tudi pri natanjčnejem potipanju nje tripanje, na kost zgornega bedra (stegna).

Na ta način torej je zmožen nosilec ranjencev, vsako krvavenje ustaviti ali vsaj do tle pretrgati, dokler ni zdravnikova pomoč mogoča, samo ob krvavenji v velikih votlinah trupla (votlina v glavi, mozgov kanal v hrbetancu, prsna- in trebušna votlina) je žal brezmožen; take ranjence mora — če jih še žive najde — brez odloga brzo in na najvarnejši način spraviti na pomočni prostor.

8. Pritisk s prstom na žile privodnice ne more posamezni človek dlje časa vzdržavati, ker prst kaj hitro otrpne; izmenjava nosilcev ranjencev ob pritisku s prstom se tudi ne more odobravati, ker se ob tem izgublja čas in kri, torej je previden nosilec ranjencev z elastičnim povojom (zadržalni povoj po pl. Langenbecku), katerega povije ob goriimenovanih krajih

trupla pri zmerno močnem raztegnenji okolo uda in pritrdi nadalje z zastavljenjem zraven pridejanega pasu v zobe zapone. Na ta način se pretrga krvni tok v žili privodnici isto tako, kakor s pritiskom s prstom. Da je zadrgalni povoj dobro obvit, dokaže prenehanje krvavenja. Vsekdar mora pa vestno objaviti nosilec ranjencev ob izročevanju ranjenca zdravniku, da je izvršil obezo z zadrgalnim povojem. Razume se samo ob sebi, da se zadrgalni povoj ne more na vratu obezati, ker bi se ranjenec na ta način zadavil, tudi v jamici sklepne kosti in v dimeljnem prigibu se ne dá obvezati, torej se more pomôči na teh treh krajih samo s pritiskom s prstom.

V silnem slučaju, ako ni takega zadrgalnega povoja pri rokah, porabiti se sme elastičen obramnik, kateri se zavozlja ali pritrdi z zavarovalno iglo v obezo uda, in če tudi tega nemamo, položi se na žilo privodnico okroglnati kamenček povit v prtneno coto, ali drugo primerno trdo stvar, kateri se nadalje trdo povéže s skupaj zloženo ruto. Boljši se da

nadomestiti zadrgalni povoj v silnem slučaju z dvema dovolj močnima palčicama, katerih ena se poprek na žilo privodnico položi, a druga na nasprotni strani uda v isti črti, in nadalje nasproti ležeča konca obeh palčic trdo priveže s povoji ali z vrvico takò, da je dovoljen pritisk na mejsobno ležečo žilo privodnico. Takih žilinih tiskalnic za silo ne sme pozabiti nosilec ranjencev.

Drugi razdelek.

Obeza za silo.

Stem da se ustavi krvavenje ni še vse 9.
 storjeno, rana se mora varovati tudi
 vnanjih oškodb. V ta smoter je obeza,
 katera pokriva rano na primeren način. Vse,
 kar se rabi za obezo ran, mora **čisto**
 biti, t. j. ne sme na nikakoršni način
 umazano biti, torej je vsekdar najbolje,
 da se polagajo na rane novi obezni kosi,
 ker stara, dasi tudi dobro oprana prtenina,
 o kateri se ne more glede nje preteklosti
 sigurnemu biti, isto tako tudi prej običajno
 rabljen šarpí je rani bolj nevaren, kot da se
 rana za kratek čas ne pokrije. Isto tako
 morajo biti roki, kateri obezavajo,
 vestno čisti, in izogibati mora se
 nosilec ranjencev, rano samo ali nje
 okolico potipljati, ker vedeti ne more,
 da bi se vender ne držale rók škodljive tva-

rine, katere, akoravno jih s prostim očesom videti ni, doprinašajo škodljivost rani in ranjencu smrt.

Za neposredno pokrivanje ran ima nosilec ranjencev veči del pavolo in prtneno ali pavolnato robo (komprese) na razpolaganje. To tvarino, katero nosi s seboj v svoji torbi za obezno tvarino, mora skušati vzdržavati vsekdar čisto in snažno, obvarovati jo prahu, nesnage in vlažnosti. V slučaju rabe položi naj dovolj velik kos pavole ali komprese suh ali pomočen v čisto vodo na rano in pritrdi naj ga z ruto ali s povojom. Taka obeza imenuje se pokri-valna obeza, ako se povoj ali ruta trdneje zategne, tako da se učini na rano pritisek, imenuje se taka obeza pritiskalna obeza.

Nosilec ranjencev mora obezna sredstva iz svoje torbe za obezno tvarino le takrat porabljevati, ako ranjenec ne nosi sam zvež-njiček obeze pri sebi. V avstrijski armadi nosi navadno vsaki mož, od rudečega križa podarjeni zvežnjiček obeze v levem hlačinem žepu (konjica in trênska krdela nosita isti v zgornem žepu bluze). Tak zvežnjiček je v

nepremočljivem zavoju, v katerem so shranjeni trioglata ruta, povoj, nekoliko pavole in dve zavarovalni igli. Tudi se nahajajo obezni zvežnjički, v katerih so samo trioglata ruta, kompresna in nekoliko pavole.

Polaganje obeze se more pri- 10.
učiti le z marljivim vežbanjem, torej more marljivo ponavljati nosilec ranjencev tudi doma v prostem svojem času, česar je ob pouku videl ter se vadil. V ta smoter dobó vsaki nosilec ranjencev trioglato ruto (po prof. Esmarchu), na kateri so vse obeze s to ruto slikovno označene. Glavni dve obliki, v katerih se polaga trioglata ruta, je razprostna oblika ali oblika vratne rute ali ovratnice; v slednji obliki zložena mora se nositi ruta, da se zapreči zguba časa, v torbi za obezno tvarino. Ker je polaganje trioglate rute le stvar vežbanja, se ne spuščamo na tem mestu v označevanje raznovrstnih obèz po delih trupla, temveč opozarjamo na praktični pouk in na slike na Esmarchovi ruti.

Redko kedaj bode nosilec ranjencev v slučaji, rabiti povere k obezi — vsejedno

mora se tudi v polaganji povoja prisvojiti ročnost. Med povoje štejejo se raznovrstni široki in dolgi podolgasti kosi prtneni, pavolnati (kalikot), flanelasti, iz robe „gaze“ (mul) ali kaučuka (zadrgalni povoj), kateri se naredé, ali da se režejo ali trgajo iz kake robe, ali pa tudi na tekalnem stolu (n. pr. tako zvani otroški povoji). Povoji ne smejo biti sestavljeni iz kosov niti obrobjeni (zaradi enakomernega pritiska).

Glavno načelo pri polaganji povoja je, da se vedno polaga jako skrbno in natančno, ker bi se sicer premaknil in bi del trupla z ene strani zadrgaval z druge pa prostega puščal. Pod zadrgalom ležeči deli potem otekajo in prouzročajo hude bolečine, postanejo višnjevi (modri), mrzli in tudi zamreti morejo kot vneti. Povivanje in polaganje povoja na raznovrstne dele trupla priučiti se mora le po ponavljajočim vežbanji, torej se ne spuščamo v teoretično razpravljanje in nepotrebno naštevanje imen raznovrstnih različnosti povojnega polaganja.

11. S temi obezili shajal bode nosilec ranjencev za vsakovrstne rane, željeti je le še to,

da se zaradi oglašanja (napovedanja) seznanijo z običajnim imenovanjem ran.

Rane se označujejo po tem iz kakšnega uzroka izvirajo torej prerezna-, vbodna-, vsekana-, strelna-, ogrizena rana; razredjene so pa po delih trupla v rane ob glavi, vratu, prsih, trebuhu, zgornega ramena, zgornega bedra (stegna), na roki, na nogi; po črti razredjene so v podolgaste, poprečne in krive rane; glede globine razredjene so v površne, globoke, udrljive, prodriljive ali v rane na koži, mesne, koščene in člene rane i. t. d.

Razen ran nahajajo se isto tako v vojski 12. kakor tudi v civilnem življenju raznovrstne poškodbe, katere zahtevajo nagle pomoči za silo, torej se mora seznaniti nosilec ranjencev tudi s temi.

Te so otiski, izvinjenje, izpah-njenje in zlomljenje kosti.

Vtiski in izvinjenje se spozna po oteklini in po spremenjeni barvi (vsled zasedene krvi), nadalje po močnih bolečinah in mnogokrat po tem da se dotični

del trupla ne more rabiti, (n. pr. na izvinjeno nogo se ne more stopati).

Enake podobe je tudi izpahnjene, samo videti je večkrat tudi očitna izprememba v obliki izpahnjene člena ko se primerja drugi strani trupla ali drugemu človeku.

Ob teh treh oblikah poškodb zavzema prvotno izvrševanje pomoči to-le: Pred vsem se oprosti poškodovani del trupla za drgovalnih kosov obleke. (Odvežejo se trakovi ob nogovica in spodnjih hlačah, sleče se obuvale).

Drugič mora se položiti primerno (n. pr. zgornji ud položi se v pestvalico in ko bi trebalo položiti se više s podkladanjem blazin, obleke, mrve, slame i. t. d.). Konečno se mora za olajšanje bolečin, ako to dopuščajo okoliščini pokriti z dovolj velikim kosom v mrzlo vodo ali v ledeno vodo pomočene prtenine, ki je štirikrat skupaj položena, in dobro ožeta, ta se mora menjavati vsakih pet minut (mrzli oklad).

13. Važnejši in silnejši je izvrševanje pomoči ob zlomljeni kosti, oso-

bito na bojišči, kjer je treba zlomljeni del trupla, čuvati daljnega pretresa in gibanja dotle, dokler vešča roka zdravnikova ne položi stalne obeze.

V nanja znamenja ob zlomljenji kosti so le-ta: Otekanje in bolečine na kraju zlomljene kosti, dostikrat razširjevaje se dalje okolu, izpremenjena oblika in lega zlomljenega dela trupla, nezmožnost rabiti zlomljeni ud in nenaravno pregibanje ali maha-dranje na zlomljenem kraju. Vsa ta znamenja se ne nahajajo vsikdar, mnogokrat je celo določiti težko, ali je kost zlomljena ali ne. V takem slučaju ne sme nikakor nosilec ranjencev rokovati surovo z ranjencem, in določevati po vsej sili, ali je v resnici zlomljeno ali ne. Opustiti se tudi mora slačenje poškodovanega dela trupla, kar je na eni strani silno boleстно in zamudno, na drugi strani se pa tudi popolnoma pokvari obleka. (Dopuščeno je le razparati obleko in sleči obuvalo.) Kedar se dvomi ali je kost zlomljena, postopati se ima isto tako, kot da je istinito zlomljena.

14. Zlomljenje kosti ob glavi, zlomljena rebra in vrtavke in medenčne kosti ne zahtevajo obeze kot prvo pomoč, razen ko bi bila tudi rana, katera bi se morala obezati z navadno pokrivalno obezo; sicer se ima pa vršiti po načinu, kakor ob izvrševanju pomoči za silo pri otisih i. t. d.

Ob zlomljeni lopatice (pleč) in kosti ključnice, kosti zgornjega ramena, sprednjega ramena in kosti ob roki zadostí, da se porabi velika pestvalica kot obeza, katera se dopolni s tem, ako že zlomljena kost zgornjega ramena, da se zgornji ramen priveže na prsni koš trioglato ruto.

15. Zlomljenje kosti ob spodnjih udih pa zahteva naslednjo izvrševanje pomoči, ki ima biti natančnejše in bolj skrbljivo: zlomljeni ud mora se spraviti v naravni obliki kolikor moč primerno, sigurno mirno lego, da se ob prenašanju poškodovanca na pomočni kraj kolikor možno malo pretrese, kar bi za poškodovanca bilo jako bolešno in škodljivo za poznejše zdravljenje zlomljene kosti. V ta smoter položi se v vzbočeno

kositarsko šino, katero nosi patrolni vodja s seboj. Ta vzbočena šina se prej kolikor moč dobro oblazini, sosebno ob izrezku za peto, kar se zgoditi more v bojni črti le s travo, mrvo ali slamo ali s prtnenimi cotami ali manjšimi kosi obleke i. t. d., v drugih okolnostih pa (n. pr. na prostoru za obezavanje ali v bólnici) z vato ali pavolo. Naslednjo odpravo se obuvalo, razvežó kakršni koli zadržovalni trakovi ali trakovi ob nogovicah, in potem položi se varno ud v vzbočeno šino, katera se pritrdi s trivoglatimi rutami (jedna osmici podobna) na nogi, jedna na spodnjem stegnu in ko bi trebalo, eno na gorenjem bedru (stegnu) ali s povoji, sigurno, a varovati se mora škodljivega pritiska.

Pri vsem tem delovanji treba je na najvarnejši način postopati, ker pro-uzročuje vsako gibanje zlomljenega uda poškodovancu najhujše bolečine. Pri slačenji obuvala (če se to lahko ne posreči, mora se prerezati obuvalo) mora nosilec ranjencev zlomljeni ud prijeti z dlanom obeh rok ter trdno držati. — Pri nalaganji izbočene šine

poprime klečeči nosilec z dlanom obeh rok ud vzgor kraja, kjer ni nalomljen in sicer od strani, tako, da tešita palca vzgor, drugi prsti pa vzdol. Drugi na koncu noge klečeči nosilec prime z levo roko pëto in z desno pa nogo in jo zmerno k sebi nategne. Patrolni vodja ukaže „kviško“, takrat prizdigneta nosilca zlomljeni ud toliko kvišku in ga ob enem toliko nategnita, da more podtakniti patrolni vodja izbočeno šino, v katero se tedaj položi ud. V tem trenutku izpusti nosilec peto, vendar pa prime takoj z isto roko petni del izbočene šine. Naslednjo pritrdi se izbočena šina na goriimenovani način. Da se godi polaganje še mirnejši, pritrdi naj se — ako je možno — zlomljeni ud na zdravi z rutami ali povoji, na vsak način pa je umestno, ud više položiti, s podklado obleke ali sená i. t. d. in privezati ob stajalu vojniškega nosila.

16. Ako ni kositarskih izbočenih šin na razpolaganje, obdrži se zlomljeni ud s položanjem v šine (ozke, primerno dolge deske), ki se morajo prej oblaziniti in potem pritrditi s povoji ali rutami, v mirni in varni

legi. Kot šine morejo se rabiti v sili raznotere deske, primerno prirezane, ali pa palčike, drevesno ljubje, škodlje, nožnice, puške (ob zlomljenji zgornega bedra (stegna), kosi pokrovčkov iz zlepljenega papirja ali cinkastega kositarja, štorje iz rastlinjakov, zvežnji hoste, in ko bi družega ne bilo pri rokah, povita obleka (vzlasti vojaški plašči.)

Štorje naj tudi v mirnih časih pripravljajo nosilci ranjencev; izdelujejo se tako-le: Na leseni palici pritrdijo se v presledkih od 7 do 10 *cm* dovolj dolgi kosi motoza v njih sredi s dvojnimi vozli, mej temi pa v jednaki črti s palico, šopi slame (10 do 20 *bilk*) trdno zvezani, isto tako s dvojnimi vozli. Število drug k drugemu uvrstjenih slamnatih šopov je primerno širjavi štorje, katero se izdelati hoče. Ako se namerava izdelavati dolge štorje, mora se vzeti dolžina slame dva- do trikrat, a konci slamnatih šopov morajo se polagati tako, da je štorja povsodi enako debela. Iz take štorje vrežejo se za slučaj rabe podolgosti kosi — šine; — da pri tem ne razpade vsa štorja, morajo biti motozni

(Spagat) vozli dvojno vezani t. j. med posameznimi slamnatimi šopi.

Ko bi ničesa ne bilo pri roki, kar bi se moglo rabiti kot šina, ne preostaja drugzega kot da se trdno priveže zlomljeni ud s povoji, rutami ali jermeni na zdravi ud, in položi ranjenec na zdravo stran, tako, da tako rekoč zdravi ud nadomestuje šino za ranjeni ud.

17. Ako je ob enem z zlomljenjem kosti vnanja rana (n. pr. ob vstreljenih ranah, udrljive v kost — vsekdar) pokrije se, samo ob sebi umljivo, pred vsem rana z obezo za silo, da se ustavi slučajno krvavenje, potem se ima isto tako ravnati kot pri navadnim zlomljenji kosti.

18. Ako je časa dovolj, naj nosilec ranjencev tudi ob zlomljenji na zgornih udih deskice ali slamnate šine obloži, a tedaj je sosebno paziti na to, da se obloži ob sprednem ramenu ena šina na strani prigiba, druga pa na raztezni strani: samo ob sebi je umljivo, da je tudi tedaj neobhodno treba šine oblaziniti.

19. Po tej razpravi o pomoči za silo ob poškodovanji je le-še omeniti, da ob prsnih

in trebušnih ranah ni nikdar dovoljeno, črevje ali drugo izstopivšo drobovje nazaj tiščati ali sploh ob rani rokovati, temveč da pokrije take rane s čistimi obeznimi kosi in donesti ranjenca kolikor moč brzo k zdravniku.

Končno se je ozirati še na sledeča 20. splošna vodila:

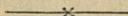
1. Ranjenca v bojni črti slači, naj se kolikor moč izogiblja in pri obezovanji kolikor moč s tem pomaga, da se obleka ob šivu razpara, a tudi to le do tle, kolikor je neobhodno treba za polaganje obeze ali da se zapreči zadrga.

2. Ranjencu se mora tolažljivo prigovarjati ter ne vznemirjati z neprimernimi opazkami o njegovem položaji.

3. Ker je glavni nalog nosilcu ranjencev odnašati veliko število ranjencev na hiter in varen način ter iz bojnega polja odpraviti, morajo se odločiti kolikor moč brzo, kakšne vrste pomoči je treba, onemu v prvi vrsti priskočiti, kateri (bodi si prijatelj ali sovražnik) je najnevarniši poškodovan in sploh brzo poleg

pa varno in brez prenagljenja postopati.

4. Nosilec ranjencev mora poiskati ranjence, to je vse zakrivalne objekte (poslopja, grmovja, jarke i. t. d.) natančno preiskati, ker ranjenec poišče navadno — kolikor mu dopuščajo še zadnje moči — taka prostora, mnogokrat tija leze v pravem pomenu besede, da bi se čuval daljnega poškodovanja.

Tretji razdelek.

Izvrševanje pomoči ob prometu ranjencev in bolnikov.

Vsaki težko ranjeni in nevarno bolni, 21. potrebuje pomoči, če ga je treba gledé kraja ali lege prestaviti, in vešče morajo biti pomočne osebe o načinu izvrševanja, da jo izvrše kolikor moč na varni način.

K izvrševanji pomoči, med katero spada vzdigovanje, polaganje, prenos, kakor tudi raznoteri načini prometa v večo oddaljenost, malokedaj zadosti edini pomočnik, mora jih torej večidelj biti več na razpolaganje. Možno je pa tudi, ko bi število pomočnikov ne zadostovalo, olajšati stvarno, s sodelovanjem bolnika samega izvrševanje pomoči, in pomočnik naj pouči bolnika, kako naj sodeljuje glede izvrševanja pomoči.

Da bolnika ali ranjenca v lego na pol sklonjeno spravi, postavi se

pomočnik njemu na stran, podtakne svojo roko ob kraja ramena pod pleči bolnika in vzdiga ga počasi kvišku z drugo roko pa objame zatilnik ali hrbet.

Glava se mora vsekdar malo više položiti; v ta smoter spravi pomočnik, ko svoji roki podloži pod glavo in zatilnik, lahko povzdigajoč glavo v primerno lego in to obdrži s tem, da podtakne blazinice ali odejo i. t. d.

Ako se ima nevarno bolan vzdigniti raz ležišča, mora se zgoditi — razen ko bi le malo tehtal le tedaj, da pomore še drugi pomagač tako, da si podasta ako je možno vsak z ene strani ležišča isto tako pod pleči, kakor tudi pod zadnico bolnikovo, roke, ga potem ob enem kvišku prizdigneta in podolgem iz ležišča ob najbolj prosto stoječi postelni nogi odneseta.

Ako kraj ne dopušča drugače, kot da oba pomagača na eni strani ležišča stojita, podtakne eden izmed pomagačev obe svoji roki pod hrbet, drugi pa eno roko ob ledijami drugo pa pod zadnično gubo in oba privzdigneta ob enem bolnika ali ranjenca raz ležišča.

Ako je treba težko ranjenega ali jako debelega preložiti, treba je po kakovosti ranjenega ali teže štiri ali pet pomagačev.

Prekladanje na drugo ležišče (posteljo, vojna nošala) se ima isto tako vršiti podolgoma, kakor odkladanje, a na nasprotni način.

Najugodnejši je za bolnika ali ranjenca, ki se ima prenesti na drugi kraj, ako se to zgoditi more, da se prenese z ležiščem vred, le na to je paziti, da se v ta smoter dovolj moštva porabi, in da ostane bolnik v svoji legi.

V izrednih slučajih vršiti se more prenos v odejah, močnih rjuhah ali na slamnicah s končnimi držali i. t. d.

V promet bolnikov in ranjencev 22.
v daljavo rabijo se nosala za bolnike, oder na kolesih, bojna nosala, nosilni stol, nosilnica, slamnice in za to opravljeni prometni vozovi.

Večkrat se morajo za silo nadomestiti kolikor moč ti pomočki s klopmi, lestvami, deskami, z vratmi, z mizno ploščo, ali z

dvema ali tremi drogi, prekljami, sulišči ali puškami, ki se morajo zvezati s povoji, z rutami, vrvjo, slamnatimi zvitki, ličjem, vrbinimi šibami i. t. d., za podlago se naj porabi ranjenčev plašč ali suknja.

Kot prvo vodilo, katero se sme opustiti le za skrajno silo, velja, da se ne sme poškodovanec z zlomljenimi spodnimi udi vzdigovati, še manj pa odnašati, dokler ne dobó primerne obeze. V ta smoter je neobhodno treba, trdne, primerne podloge za vzprejem (položenje) celega trupla ali vsaj poškodovanega uda.

Ako ni pri rokah primerne podloge, treba je najmanj treh pomočnikov, da se ranjenec kolikor moč naglo nevarnosti otmè. Močnejša dva podtakneta svoje roke pod hrbet in medenico, tretji pa poprime ob enem ali zlomljeni, koristnejši pa je, oba uda vkupe, podtaknivši svoji roki, a paziti mora zmirom na to, da se čuva zlomljeni ud večega pregibanja. Kedar je vseh pomočnih 6 rok na pravem mestu, vzdignejo, ko se jim da znamenje, ranjenca, vsi trije pomagači varno ob enem in stopajo potem, kolikor moč z enakimi

koraki, žurno naprej, do varnejšega kraja, kjer mu laglje morejo pomôči. Ta pomoč je, obezati ga za silo ali pa položiti in pritrditi na primerno nosalo.

Ob na- in odkladanji ranjenca, ki ima spodnje ude zlomljene, isto tako ob noši gori in doli, paziti se mora vedno na to, da ne leži poškodovani ud nižje od bolnikove zadnjice. Torej stopa ob noši na vzgor vsekdar nosilec nog naprej, na vzdol odzadi, ob noši v ravnotežni legi naj bo večji nosilec pri nogah.

V vseh drugih slučajih naj se nosijo bolniki in ranjenci na vzgor takò, da leži glava nošenega više od nog, torej naj hodi ob noši navzgor nosilec zglavja vspredi in ob noši navzdol odzadi.

Ako se vódi bolnik ali ranjenec, naj ga vodnik le podpira, ne pa prizdiga ali celo s silo tira; korakati mora enakomerno z bolnikom, v obče tudi drugo gibanje kolikor moč prepušča njegovi volji in kar njemu ugaja.

Odločujeta pa način poškodovanja in krepost ranjenca, ali more dospeti sam, t. j. brez pripomoči na pomočni kraj, ali če se ima voditi ali nesti tjakaj.

23. Brez pripomoči podati se morajo s patrolami, katere težko ranjene nosijo iz bojne črte, na pomočni prostor ali kraj:

Vsi ranjenci s poškodbo zgornjih udov, ako je ranjenec dovolj krepak, da pride na pomočni kraj brez podpore in če se je izvršila potrebna obeza za silo; nadalje vsi ob glavi, na prsih, trebuhu ali medenici lahko ranjeni, če ni poškodovanje tako malostno, da se morejo povrniti ranjenci neposredno po obezanji v bojno črto.

Na pomočni kraj voditi se morajo: Vsi, ki so poškodovani na mečnih delih spodnjih udov, nadalje vsi, ki sicer niso zelo na drugih delih trupla poškodovani, a oslabljeni po izgubi krvi ali iz drugih vzrokov, tako, da brez podpore ne morejo hoditi.

Načelo vodniku je, da hodi ob poškodovanji zgornjih udov ali stebela ob zdravi strani ranjenca in podtakne svojo, tej strani naj-

bližnjo roko pod pazduho, da se more na njo opirati ranjenec; ali pa da se opira ranjenec z ramo svojega zdravega dela trupla na ramena vodnikova, vodnik pa s svojo roko objame ranjenčevi život.

Ako je ranjen spodnji, neranjen pa zgornji ud iste strani, hodi vodnik ob bolni strani poškodovanega in ga jednako podpira.

Nositi morajo se vsi, ki ne morejo hoditi, zaradi kakovosti in silnosti rane, ali zaradi onemoglosti, nezavesti i. t. d. tudi s pripomočjo vodnikane.

V to vrsto poškodovanja vštrevajo se one na spodnjih udih, osobito ako je zlomljena kaka kost, vsa težka poškodovanja ob glavi, na prsih, trebuhu in medenici, vsi onemogli in nezavedni i. t. d. Nosijo se ali brez ali s porabo pomočnih sredstev, po enem ali dveh nosilcih, brez ali z vojnimi nosali ali odrom na kolesih.

Ako je le eden nosilec pri rokah, naj nese ranjenca sam, in če je jako močan, ali pred sabó na rokah ali na hrbtu. A daleč se ne more nikakor nositi ranjenec na takšen način, ker je utrudljivo in mučno delo za oba.

Zelo olajša se ta način noše z nosilnih pasov narejeno, sedlu podobno pripravo, katero si natovori nosilec na križ, na katero se vsede ranjenec. Ta način noše se rabi osobito v gôrski vojski.

Ako sta pri rokah dva nosilca, a brez družih pomočnih sredstev, vrši se odnos ranjenca na dvojni način, t. j. da vzameta nosilca, ranjenca med se v sredo, in da zjedinita svoje od ranjenca oddaljene roke v sedež pod ranjenčevo zadnjico, a druge roke rabita v naslonilo; ali pa da se porabijo ranjencu bližnje roke nosilcev v sedež, poškodovanec pa nosilca objame okolo tilnika, kateri roki zopet primeta nosilca s prostimi svojimi rokami (tako zvana angeljska noša).

Stvarno olajšajo se vsi naštetí načini noše stem, da se rabijo raznovrstna priprosta pomočna sredstva.

Ako se naredi iz žepne rute, jermenca, vrvi, slamnate vrvi i. t. d. skupaj zvezano tako zvani nosilni venec, in se nanj posadi ranjenec, je noša zelo olajšana, ker se prime lahko nosilni venec v polno pest, kar ne utrudi tako hitro.

Namesto nosilnega venca porabi se lahko kratko ne premočno polence, katero se dà lahko obprijeti z roko.

Ako je pri rokah več vrvi — slamnatih vrvi — nosilnih pasov ali puškinih jermenov i. t. d. napraviti se da sedež, ako se zvežejo skupaj, ali da se porabi več telečakov ali vojaške obleke, takò se olajša noša nosilcu; prikladnejše je pa tudi poškodovancu.

Mej nošo morajo nosilci, ko so ob enem nastopili na povelje „marsch“, ena komerno korakati, ne smejo pa preširoko stopati, niti suvaje gibati se.

Poškodovanci z zlomljenimi kostmi na spodnjih udih, ne smejo se, razen v skrajni sili nositi na omenjeni način; v promet takih je, kar se je uže pod št. 22 nadrobneje razpravljalo, trdne podlage treba namreč take, ki zamore podajati celemu truplu varno lego, ako pa take ni, vsaj sigurne mirovne šine zlomljenemu udu. V prenos v veči daljave je neobhodno treba nosala.

Ob prometu ranjencev z vojnimi no- 24.
sali, odru na kolesih ali nosilnimi

odri, treba je gledati na to, da pridejo, ako je možno na vrsto najnevarnejši ranjeni prvi in da je polaganje na nosala primerno kakovosti poškodovanja.

Ob glavi težko ranjeni morajo ležati na hrbtu ter imeti nekoliko zvišano podglavje. Ob prsih ranjeni morajo kolikor moč pridignjenim hrbtom ležati, tako, da poškodovanec bolj sedi nego leži, kar se doseže s tem, če se, ako nemajo nosala zadni del da bi se podstavil, podložijo veči kosi obleke ali telečaki itd., kateri se morajo tako pritrditi s vrvmi ali nosilnimi pasovi na nosilne droge, da se s tem podpora za hrbet napravi.

Pri podolgastih trebušnih ranah je najboljša ravnotežna lega hrbita, pri poprečnih ranah ob trebuhu na pol pokončna ali postranska lega s sklonjenjem zgornem truplom in zelo nategnjenimi zgornimi bedri (stegni).

Na spodnih udih ranjeni naj se polagajo ravnotežno ležeči s hrbtom, najbolje s porabo mirovne šine in ako je možno, položé naj se takò, da je poškodovani del trupla uzvišen; ako se pa mora zdrav ud rabiti v

podporo zlomljenemu udu naj se položi na zdravo stran.

Pri ranah na hrbtu ali na zadnici mora se čuvati ranjeni kraj ob legi na hrbtu ali po strani z vencem (iz slame, povitega sukna, plevelnatih blazinic itd.) vsakega otisa s tem, da se jamica napravi v podlogo, ali pa, ko bi ne bilo to možno, z lego na trebuhu.

Vzdigovanje bojnega nosala se ima vršiti enakomerno, torej naj to naznani zadni nosilec po vprašanji „fertig?“ in po odgovoru „ja“ z besedo „auf.“ Na povelje „marsch“ nastopi se z levo nogo in koraka naj se mej prometom vsekdar z enakimi koraki, da se zapreči vsako guganje nosala, ki je ranjencu neprijetno.

Močnejši nosilec mora vsekdar nositi ob zgglavji in, ako je možno, stopa naj vspreddi, razen v uže omenjenem slučaju, če je prehoditi strmejše višine ali stopnice, da se prenese poškodovanec, ki ima spodni ud zlomljen, bodi si, da je ali ne ob enem ranjen.

Ker je zaradi vtisa na tilnik nestrpljivo, nositi ranjenca dlje časa s pasom, kateri se

križa na hrbtu, toraj se ima nositi pas le ob eni strani, da se zamore premenjavati pri daljšem prenašanji.

Pred vzdigovanjem bojnega nosala potisnejo se velikosti nosilcu primerne zanjke nosilnega pasa čez nosaline droge.

Ako se rabijo nosala, ki se lahko postranski gibajo, kar se rado godi pri na enem drogu višecih nosilnih štorjah, narejenih iz pletenine, suknene tvarine itd., se ne sme korakati z enakimi koraki, sicer bi morala zmirom druga oseba stopati poleg nosala ter zadržavati močnejše guganje.

Ako ni pri rokah niti določenih vojnih nosal, niti drugih, navlašč prirejenih nosal, mora si pomagati, kakor uže omenjeno, z nosali za silo. V ta smoter porabiti se morejo, razen omenjene tvarine, na bojišči dve puški z jermenii vred, ali kakoršni koli drogi, kateri se zvežejo, s poprečnim lesovjem in vrvmi ali vrvmi iz slame, na katera se obklada slama itd., celo mlada, z motozom povezana drevesca, končno se more porabiti priprosta deska itd.; tudi se omisliti morejo nosala za silo celò iz droga, ki je dovolj dolg

in močan, na kateri se pritrdi ruha v podobi vreče, in ko bi vsega tega primanjkovalo, porabiti se more celò poškodovančev plašč kot nosalo. Po Kristijan u Smith u improvizirati se morejo nosala za silo s stajali, v ta smoter porabita se dva drevesna kosa kot poprečno lesovje, izmej katerih označujeta vsaki dovolj močno vejo ali del stebila rogovilo na pravem mestu. Oba dva zvezeta se z lesenimi vezili, ali z motozom; na ta način napravi se poprečen del s stajali. Na dveh takih pritrdijo se nosilni drogi isto tako z lesenimi vezili ali z motozom. Za podlago naj se porabijo plašči, ruhe, kôci, vrvi, lesene in slamnate vezi, na to naj se poklada slama ali pa zelenjava.

Priučiti se je treba ob prometu 25.
z vozovi natanjko način odkladanja ranjencev; glavni nalog je, osobito težko ranjene (bolnike) kolikor moč brez silnega gibanja ali sunkov varno, mirno in priročno v vozove, odnosno iz vozov spraviti. Da se to priučé, morajo se nosilci ranjencev pogosto, z vso marljivostjo vežbati v vajah, katere vodijo zdravniki.

Privaditi je pred vsem nosilce ranjencev :

1. Da opravljajo pazljivo svoj posel, ne da bi delo škodonosno preHITEVALI.

2. Gledati vsekdar na lego in gibanje ranjenca (bolnika).

3. Ob na- in odkladanji na vozove, odnosno iz vozov za ranjence ne smejo viseti oblačila, kôci ali druge odeje, obeze in aparati na konceh ali straneh vojnih nosal, ali da bi moleli više od podpore za glavo, ker s tem bi bilo nemôžno ranjence umeščevati.

4. Natanjko paziti na lego glave bolnikove ali ranjenca ob nakladanji, ker bi trkale ob previsoki legi glave onih, ki ležé najbliže vozni strehi ob njo, najniže ležeci bi se pa lahko poškodovali ob nakladanji tem bolj, ker stojé stajala nosal tik glav vzdol ležečih.

5. Ob na- in odkladanji ne stopati v notranjost voza in izvrševati ob rokovanji le ono gibanje in v takem časomerji, kakeršno jim je predpisano bilo pri vežbanji s poveljno besedo.

6. Predno se ranjenec naloži, treba je prepričati se, ali krvaví, ali so obeze, apa-

rati in odeje v redu, ali je treba ranjencu poživka, ali opraviti potrebo.

Vežbanje gledé na- in odkladanja naj se vrši z obteženimi vojnimi nosali.

Za utež vojnih nosal naj se izberó vojaki v vojni opravi.

Predno se počne z vežbanjem gledé nakladanja, učiti se mora nosilec ranjencev utežena vojna nosala skrbno nositi in previdno. Vežbati je torej nosilca treba tako dolgo, da more nositi vojna nosala s svojo utežo isto tako na planem kakor tudi po bregoviti zemlji, in to z gibčnostjo in brez upehanja, več sto korakov daleč.

Isto tako se morajo poučevati nosilci ranjencev o tem, utežena vojna nosala vzdigovati do raznih visočin, do nad pol možke velikosti, od tal in potem rahlo postaviti na zemljo.

Da se privadijo nosilci ranjencev skrbno rokovati z obezami, aparati in odejami, naj skušajo narejati pravilne obveze in pokladati kirurški aparate na izmišljene rane raznih delov trupla, ter pokrivati ranjence z odejami.

Ob delovanji na bojnem polji mora paziti z vso ostrostjo in pod osebno odgovor-

nostjo vodnik voza za ranjence na to, da se rabijo vozovi v prvi vrsti za težko ranjence, kateri morajo ležati v vozu; pozneje še le za lahko ranjene.

Ker pa ranjenci, ki se morejo prevažati sedeči, niso vselej le lahko ranjeni, temveč imajo časi tudi večje rane, zapovedati je ostro nosilcem ranjencev, postreči in oskrbovati vse ranjence brez razločka z enako skrbnostjo in pozornostjo. Ob izvrševanju pomoči pri vstopu v voz ne sme se prijemati ranjenca na mestu rane; obeze in aparati morajo biti nepremični in izogibati se je, da bi se ob kako stvar zadevali.

Katera prostora imajo zavzemati posamezni ranjenci, določi zdravnik. Tedaj zavzemó lahko ranjeni v notranjosti voza svoja prostora tako, da séde prvo prišli na klop na spodnjem koncu voza, najbliže voznikovemu sedežu, naslednji njemu nasproti; tretji séde poleg prvo ustopivšega, četrti tretjemu nasproti itd.

Vstopati in vzdigovati se morajo lahko ranjeni (bolniki) v voz za ranjence avstrijske

družbe rudečega križa ob zadni strani, in sicer na takšen način, da podprè ali prizdigne nosilec ranjencev, ranjenca toliko, da stopi z nogama na stopalo. Z drugim korakom ustopi ranjenec v voz, z malo sklonjeno glavo, in sicer tako dolgo, da doseže svoj prostor, kajti sicer bi z glavo trknil ob voz.

Važno je, da ranjenci ne ustopajo brezredno in brez pripomoči nosilca ranjencev v voz, kajti le tedaj, če se jim vrstoma njih prostora odkažejo, in zavlada natančni red, je možna potrebna kontrola, ki ima paziti na to, da se namestijo najteže ranjeni takò, kakor je najkoristnejši njih stanju in jim potrebnemu izvrševanju pomoči.

Sedeče ranjence je poučiti, da svoje noge vmes nog svojih nasproti sedečih sodrugov ugodno raztegnejo in se trdno nasloné na hrbtno naslonjalo. Ko so ranjenci v notranjost voza nameščeni, zavzame tudi oni prostor poleg voznika, lahko ranjeni.

Ako dežuje ali sneží, morajo se za daljša pota lahko ranjeni odeti z odejami, ob silni solnčni vročini čuvati se morajo glave z be-

limi rutami, ob hudem mrazu se morajo poviti noge z odejo.

Ker ranjenec, ki ne more prosto gibati svojih udov, težko pride na voznikovo sedalo, treba je vsekdar dveh nosilcev ranjencev, da ga posadita na njegov prostor.

Ranjence morajo po zdravnikovem za-ukazu pred odhodom nosilci ranjencev okrepčati. Voz za ranjence avstrijske družbe ru-dečega križa vodi v ta smoter vino in vodo s seboj.

Ves čas, ko se odpravljajo ranjenci v ali raz voz, stoji trênski vojak pred glavami konj, katere mora miriti, ako so nemirni. Kedar je voz popolnoma obložen, odnosno izpraznen, séde trênski vojak na povelje onega, kateri vodi nakladanje in na klic „fertig“ zopet zraven voznika. Mej vožnjo ne sme nikakor zapustiti svoj sedež trênski vojak.

Ostro je paziti na to, da se ne utihota-pijo simulantje ali marodêrji v voz za ranjence.

Ranjenje ali bolezen mora na vsak način določiti zdravnik, ako ni na takem mestu ali takih znamenj, da jih vsakdo lahko izpozna.

Ob vozu za ranjence avstrijske družbe rudečega križa sme se zadna zaključna ob enem stopalna deska odpreti samo pri na- in odkladanji ranjencev (bolnikov). Za vsak drugi slučaj, osobito mej vožnjo, je ta deska zaprta, in je zaradi preuteženja vozà ostro zabranjeno stati ali sedeti na njej.

Ob dežji, snegu, močnem vetru ali solnčni vročini zapreti se morajo plahte (žaluzije) ali popolnoma ali pa deloma.

Orožje in pritlaga ranjencev spravi se kolikor moč v vozno shrambo.

Vozovi za ranjence avstrijske družbe rudečega križa so opravljeni 26. znotraj takò, da vzprejmó štiri na vojnih nosalih ležeče težko ranjene (bolnike) ali pa osem sedečih lahko ranjenih (bolnikov). Za oba slučaja ima še jeden lahko ranjeni zraven voznika in poleg trênskega vojaka (voznika) prostor.

Vojna nosala potisnejo se z na njih ležečimi težko ranjenimi (bolniki) v notranjost voza s pripomočjo navlašč za to prirejene, na štirih kolescih in po železni šini tekoče naprave.

1. V postrežbo tacega vožà odmenjeni so trije možje kot oddelek in kot tak je razpredeljen po številkah 1, 2 in 3. K št. 3. mora se določiti najmočnejši in št. 1. je poveljnik oddelka, če se s službenih ozirov ne določi drugi za ta posel. Redno nastavi se oddelek po tekočih številkah iz desne na levo kot sklenjeni člen, tri korake za vozom, licem (front) proti vozu.

2. Voz je tedaj opravljen za sedeče. Ob tem rednem stanu vožà so vse plahte doli spuščene, sedeži so nastavljeni ob obeh straneh, vojna nosala pa pospravljena pod sedeži, naprave za upotisek v voz morajo se kolikor moč vspred potisniti in pritrditi z jermeni, zaprta pa mora biti zadnja zaključna ob jednem stopalna deska.

3. V delokrog oddelkov spada poleg oskrbovanja ranjencev, na- in odkladanje tudi pripravlanje vožà.

4. K pripravljanji vožà uštet je ta-le posel:

- a) priviti in odviti plahte;
- b) vsprejeti, postaviti, razdreti in spraviti vojna nosala;
- c) postaviti in podreti sedeže v vozu.

Ad a) V privitje vseh plaht ukaže št. 1. „Plachen auf,“ na to privijeta št. 2. in 3. porabljava stopalno desko in kolesa ob enem najprej levo, potem desno plahto, št. 1. zadnjo in vsprednjo plahto porabljavač odprto zadnjo stopalno desko in voznikovo sedalo.

Plahta se mora privijati vsekdar od spodnega konca od sebe ter se pritrdi potem z zato določenimi jermeni.

Ako je priviti posamezne plahte, dopolni št. 1. svoje povelje s primernimi dostavki n. pr. „Plachen rechts (links, vorne, hinten itd.) auf,“ kar storijo v to določene številke.

V odvitje vseh plaht ukaže št. 1. „Plachen herab,“ kar storijo v to določene številke.

Ad b) Ko se imajo spraviti raz voz vsa vojna nosala ukaže št. 1. „Feldtragen hervor.“ Tedaj vzamete št. 2. in 3. droge in podlage vojnimi nosali raz voz in sostavite vojna nosala. Ako so vojna nosala samo z ene strani raz voz vzeti ukaže št. 1. „Feldtragen rechts (links) hervor.“

Da se razderó in pospravijo vsa vojna nosala, ukaže št. 1. „Feldtragen versorgen,“ kar storite št. 2. in 3. Ako je pospraviti vojna nosala samo z ene strani, to označi št. 1. s poveljem „Feldtragen rechts (links) versorgen.“

Ad c) Postaviti in razdreti sedeže, isto tako naprej in nazaj pahniti napravo za pahanje je posel št. 1.

5. Ko je delo končano zavzeti ima vsakokrat oddelek svojo pravilno nastavljanje ter pričakovati dalnjega povelja.

6. V nakladanje lahko ranjenih priredi se pred vsem voz v pravilno stanje in privije se zadnja plahta. Na povelje: „Leichtverwundete aufladen“ pomagajo lahko ranjenim (bolnikom) oni trije možje v notranji vozni prostor in na vozniško sedalo, plahte se pa, kakor bi trebalo, privijó ali odvijó.

7. Odkladanje lahko ranjenih (bolnikov) vrši se na povelje št. 1. „Ab-laden,“ potem se stopalna deska zapre in voz priredi v pravilno stanje.

8. Kako se štiri težko ranjeni naložé, treba spregovoriti o splošnem pravilu: naložiti se imajo ležeči vsekdar z glavo vspreddi, in zamestiti se ima vsekdar zgornja etaža najprvo, ob odkladanji pa morajo se odkladati ranjenci (bolniki) najprvi iz spodne etaže, da-si je, ako bi trebalo umestno, tudi odložiti zgornega ranjenca (bolnika) prvega.

9. Da se priredi voz iz svojega pravičnega stanja ležečim, ukaže št. 1.: „Wagen zum Liegen herrichten,“ na to odprete št. 2. in 3. stopalno desko, vzamete vojna nosala izpod sedežev, mej tem stopi št. 1. v voz, odpre zapone vseh štirih pahalnih naprav, jih pahne potem odzadi in postavlja sedeže. Na to sestavite št. 2. in 3. s pripomočjo št. 1. vojna nosala.

10. Nakladanje težko ranjenih (bolnikov) prične št. 1. s poveljem: „Rechts (links) aufladen,“ na to pripravite št. 2. in 3. vojna nosala, katera z glavnim koncem do jednega koraka do odzadne strani voza donesete, kjer je obstala št. 1. na svojem mestu, potem poprime št. 1. levo (desno) držalo na zgelnim

koncu vojnih nosal, mej tem izpusti št. 2. z levo (desno) roko in ob tem, ko zasukne na desno (levo) doseže desno (levo) stran vojnih nosal in desno (levo) držalo poprime z obema rokama. Št. 1. in 2. sta si sedaj z licem nasproti. Nadalje stopijo vsi trije za korak naprej, št. 1. in 2. stopita na povelje „Auf“ na stopalno desko, in tedaj vzdignejo vsi trije vojno nosalo tako visoko, da morete št. 1. in 2. vzpredna držala vtakniti v jermena, ki ob vpahalni napravi visé. Št. 3. pahne vojna nosala sama v notranjost voza, ob tem pazoča na to, da se obdrzé vodoravno (horizontalno). Ko se je to zvršilo, vtakne št. 1. na desni (levej), št. 2. na levi (desni) odzadna držala vojnih nosal v ob desni in levi veseča jermena. Na enak način se prinesó ostala tri nosala ter pospravijo v voz.

Ko so pospravljena na tak način vsa štiri vojna nosala, stopi na povelje št. 1.: „Feldtragen befestigen“ št. 1. vzpredi na voznikovo sedalo, št. 2. na desni, št. 3. na levi na stopalno desko in pritrdite vojna nosala z ob straneh in ob sredi visečimi jermeni tako, da obvisé vsaka nosala natanjko v sredi

dotičnega voznega oddela in ne morejo niti ob desno niti ob levo stran trkati.

Potem stopita št. 2. in 3. raz voz ter zaprete odzadi s stopalno desko voz. Končno odvijó se na dotično povelje št. 1. plahte kolikor treba ter se pomaga enemu lahko ranjenemu (bolniku) na voznikovo sedalo.

11. Odkladanje onih štirih ležečih težko ranjenih vrši se na povelje: „zum Abladen,“ na to odveže št. 1. vzpredi, št. 2. in 3. pa odzadi jermena vojnih nosal. Drugo rokovanje vrši se na enak način, kakor ob nakladanji, samo da se delovanje nasprotno vrši.

12. Ako je voz s pravilnega stanja prirediti le z ene strani v ležišče, ukaže št. 1. pred vsem: „Plachen auf“, dalje, ko se je zgodilo to: „Rechts (links) Feldtragen hervor“ „Rechts (links) aufladen“ itd. vsled tega se to na omenjeni način izvrši.

Ko sta oba ležeča naložena, pomaga se na drugi strani sedečim štirim ranjencem (bolnikom) v voz. Ob odkladanji vrši se vse v nasprotnem redu.

Ako se imajo po odkladanji vojna nosala razdreti in pospraviti, se to vrši na povelje št. 1.: „Feldtragen versorgen“ na ta način, da se razderó najprej vsa vojna nosala, in se po dve in dve pritrdíte pod sedeži.

27. V nakladanje ranjencev na štiri-vprežne pritlagne vozove vojne bolnice M. 1882 odločijo se za eden voz štiri nosilci ranjencev kot oddelek in razredjeni so po številkah 1., 2., 3. in 4. Št. 1. je poveljnik oddelku in uvrsti ostale tako, da voli najmočnejšega za št. 4. najmanj močnega pa vsekdar za št. 3. Redno se nastavi oddelek vrstoma po številkah z desne na levo kot skupni člen zad vozá, licem proti vozu.

Posel oddelku je poleg oskrbovanja ranjencev — na- in odkladanje — tudi prirejenje voza, to je voz odpirati in zapirati, plahte priviti in odviti.

Kot vodilo velja, da se nakladajo ranjenci vsekdar z nogami naprej, in da se zamesti zgorna etaža vsekdar prva, potem še-le spodna, ob odkladanji

prevzame se ranjenec nasprotno iz spodne etaže prvi, potem pa oni iz zgorne.

Priredit se ima zaprti (v rednem stanu) voz in nakladati ranjence na ta-le način:

Št. 1. ukaže: „Wagen öffnen,“ in odpre žabico (ključavnico); št. 2. prevzame nadalje železni drog, da ga vtakne v kljuko, ob desni vnanji strani voza. Št. 3. in 4. odprete zadnja vrata in stopalno desko, mej tem stopi št. 1. na voznikovo sedalo, da odpre vspredni vrati. Ko bi bilo treba tudi odpreti stranska odnosno zadnja vozna okna, je ukazati „Plachen auf,“ „Wagen vorne, seit- und rückwärts öffnen,“ na to št. 1. in 2. privijete desno plahto, št. 3. in 4. pa levo plahto; št. 1. zapre vse ključavnice (t. j. žabico, vspredni polovici vrat, stranskih šest okenj odnosno tudi dva odzadnja). Ko se vtakne mej tem železni drog in odpre stopalna deska, pomagajo št. 2., 3. in 4., št. 1. pri odpiranju okenj, in se vstopijo v svojo redno vrsto, tri korake za vozom. Št. 1. ukaže nadalje raz voznikovega sedala: „Rechts (links) aufladen,“ nakloni se v notranjost voza in potisne dotični pahalni valjar

do št. 2., do tlje, kolikor veriga dopusti, mej tem doprinesete št. 3. in 4. vojna nosala do jednega koraka na odzadnjo stran voza. Nadalje poprime št. 2. z obema rokama desno (levo) držalo ob stojalu nosal, št. 3. izpusti z desno (levo) roko in zasukne na levo (desno) in tedaj pride na levo (desno) stran nosal, poprime levo (desno) držalo z obema rokama. Nosalo vzdignejo skupno št. 2., 3. in 4., postavijo jih na pahalni valjar in na besedo „Fertig“ po št. 2., jih pahneta št. 4. in 1. v notranjost voza; mej tem stopi št. 2. na voznikovo sedalo. Ko dospe pahalni valjar beli paralelogram označen na vozni strehi; ukaže št. 1. „Halt,“ nadalje prime jermen železnega stajala z obema rokama in vzdigne na nadaljno povelje „Auf“ s kljuko ob železnem stajalu nosala vspremi, št. 3. in 4. pa, ki stopite mej tem na stopalno desko, storita isto odzadi. Ko se je vzdignilo železno stajalo popolnoma, in tedaj navpik stoji, poprimete št. 1. in 2. eno vspredno držalo, in na nadaljno povelje „Auf“ vzdignejo vsi nosala toliko, da se more s prva s prostimi rokami na odprti počinek postaviti. Da se nadalje morejo držala v jermena vtakniti,

morajo se nosala zopet malo raz počinkov privzdigniti in jih potisnejo enakomerno vsi nazaj, v ta smoter ukaže št. 1. „Zurück“; na to se le more ukazati „Vor“, na ta ukaz se morejo zopet naprej pahnjena nosala vtakniti v jermenena.

Spodnja nosala se isto tako s pripomočjo št. 2., ki stopi raz voznikovega sedala, in se nastavi na zadnjem koncu voza, vtaknejo na pahalni valjar in št. 1. in 4. potisneta ju popolnem v notranjost voza, do tlje, da ukaže št. 1. „Halt“, na ukaz „Vor“ se nosala po št. 1. in 2., odzadi po št. 3. in 4. malo prizdigneta, malo naprej pahnejo in vtaknejo v jermenena.

Št. 1. ukaže „Feldtragen befestigen“ in „Wagen schliessen“ da se nosala z ob straneh visečimi štirimi jermenimi in notranjima dvema pritrdijo in zapró kakor bi trebalo, ali samo spredna in zadna vrata ali tudi odvijó stranske plahte.

Odkladanje ranjencev vpelje po velje: „Wagen öffnen“ na to se spredna in zadna vrata odpró, sname železni drog in odpre stopalna deska. Nadalje ukaže št. 1.:

„zum Abladen“ kot aviso št. 3. in 4., katere odprete zadnja pritrdilna jermena nosal, mej tem kot št. 1. isto vspremi stori. Na nadaljno povelje: „Rechts (links) abladen“ poprime št. 4. zadnja držala dotičnih spodnih nosal, jih prizdigne in potegne na povelje „Zurück“ nazaj da morete nastaviti št. 1. in 2. nosalna stajala v pahalni valjar. Ko se je to zvršilo, se oglasi „Fertig“, na to št. 4. popolnoma nosala nazaj potegne in jih končno raz pahalnega valjarja s pripomočjo št. 2. in 3. vzdigne; tedaj se nastavi št. 2. vzunaj, št. 3. pa znotraj ob zglavji nosal. Te dve prineso skupno s št. 4. vojna nosala za eden korak odzadi raz voz, in jih povesijo toliko, kolikor dopusté stegnjene roke nosilcev. Nadalje poprime št. 3. narobe z levo (desno) roko leva (desna) vspredna držala, pomakne se zasukaje na desno (levo) med oba dva držala, hrbtom proti zglavju obrnen ter poprime z desno (levo) roko desno (levo) držalo. Nosala postavite potem št. 3. in 4. na stran; št. 2. pahne tedaj pahalni valjar proti št. 1. in stopi takoj na voznikovo sedalo, da pomore št. 1. zgornji del nosal vzdigniti raz voz. V ta smoter

se ukaže: „Zurück“, na to privzdignete št. 1. in 2. spredna držala, št. 3. in 4. zadna in pahnejo držalo proti odzadji, da jih oprosté jermenov. Naslednjo povelje se glasi: „Ab“, na to postavi št. 1. nosala ne da bi rabil počinek na vpično stoječe železno stajalo, nosala ob enem s št. 3. in 4. popolnem navzdol izpusté, in jih nastavijo vspređi v pripravljeni pahalni valjar. Ko je to zvršeno, potegne nosala na besedo „Fertig“ št. 4. raz voz, in potem (kakor gori omenjeno) postavi s pripomočjo št. 2. in 3. na stran.

Na povelje: „Wagen schliessen“ zapró se vse ključavnice, okna in vrata, odvijó se plahte, in voz se sostavi v svoj redni stan.

V armadi navadni vozovi za pri- 28.
tlago isto tako v deželi običajni vozovi (odprti kmetski vozovi) prirediti se morajo v kolikor moč varno ležišče ranjen-
cem. Nakladanje na take vozove vrši se, ko bi se ne mogli ranjenci naložiti z vojnimi nosali vred, na tak način, da na vozu stoječ nosilec na navaden način vzdignenega in do voza prinešenega ranjenca z obema rokama pod plečmi prime in prizdigne v voz, drugi

prejšni nosilci ga pa potisnejo naprej; nadalje stopi na voz drugi nosilec, poprime ranjenca pod kolena in na ta način ga ta dva nosilca vzdigneta k primerni legi ali na zgol slamnato podlago ali pa na pripravljena gugala. Redno se mora položiti ranjenec z glavo naprej. Olajšajo si nosilci ta način nakladanja in prihranijo ranjencu bolečine, ako porabijo v ta smoter tako zvano naložno desko, na katero položé ranjenca in ga na tej vzdignejo na voz.

Nakladanje ranjencev na omnibuse, koleslje in druge take zaprte vozove, ker je tak način prometa ugoden le takim ranjencem, kateri potrebujejo le male pripomoči, se redno vrši brez posebnih težav, a paziti je na to, da dohaja dovolj čistega zraka, osobito tedaj, če je v vozu nameščenih veliko bolnikov ali ranjencev in traja promet delj časa.

Z deskami in vrvi se napravijo na navadnih kmetskih vozovih z lestvami in na armadnih pritlagnih vozovih brez težave sedeži za lahko ranjene in bolnike ali tudi gugala za težko ranjene in bolne.

Jako ugoden je način po Kristu Smithu inprovizirano peresevalno gugalo na navadnih kmetških vozovih. Pritrdi se namreč na obeh zgornjih lestvinah drogih dva para drogov, ki so malo daljši od navadnih vojnih nosal (preko 3 metre), debelosti moške roke, takò, da se drogi z enega konca na vspredna konca zgornjih lestvinah drogov namreč na notranji strani z vrvi v treh odstavkih privežejo, druga konca pa odzadi, vznotraj in na vzdol prosto v vozu visé; druga dva droga se isto tako privežeta na zadnih koncih zgornjih lestvinah drogov, toda na vnanji strani z vrvi, prosti konci pa vspredi in navzdol, razven voza visé, a paziti je na to, da viseči štiri drogi konci stojé enako visoko in malo oddaljeni od zgornjih lestvinah drogov. Nad prosto visečimi konci obeh teh parov drogov položi se poprečni les in pritrdi z vrvi in na ta se trdno privežejo vojna nosala.

Na mestu, kjer se križajo pari drogov se z obeh strani okolo njih in dotičnih lestvinah drogov naredé zanjke, v ta smoter, da se zapreči premočno guganje gugala in trkanje ob vozna tal. Te zanjke ne smejo se preveč

zategniti, ker bi sicer zaprečevale peresenje drogov.

Ako so lestvini vozovi dokaj široki, nastavita se lahko na ta način dva vojna nosala.

Nakladanje ranjencev vršiti se mora z isto pozornostjo kakor odkladanje.

29. Vodniki voznih kolón, obloženih z ranjenci ali bolniki, celo posameznih prometnih vozov morajo jako pozorni biti, osobito ako pelje pot skozi gozde in če ne poznajo zanesljivo vozniki ali trênski vojaki pot, pošiljati jim je vsekdar posamezne može od spremstva naprej, da, ako bi zapazili kraje, po katerih se ne da voziti, se pravi čas ustavi promet, ali da zaukaže zavrniti vozove nazaj.

Med prometom nastanejo lahko neugodni dogodjaji. Mej take uštevajo se, ob katerih je treba neposredne pomoči in kateri se morajo takoj naznaniti, slučajno promet spremljajočemu zdravniku, in so ti-le:

1. Nenadno krvavenje. Da se to o pravem času zapazi, je treba, da nosilec ranjencev, ki spremlja promet, ranjence časi pregleda, in ako zapazi krvavenje, naglo s

pritrдно obezo, z nategnenjem ali položenjem zadrgalnega povoja začasno pomore.

2. Odnehanje obeze ob zlomljeni kosti, kar spremljevalni nosilec ranjencev sam ugleda, ali ga pa opozarja na to stokanje ranjenca. Obeza se mora takoj v red dejati.

3. Hude bolečine, vsled neprilčne obeze ali slabe lege. Tedaj je treba pomagati s tem, da se ali odneha, pritrdi ali z nova položi obeza, ali pa da se ugodneje položi na ležišče.

4. Omedljevice. Ob teh treba je takoj rabiti v četrtem razdelku označena oživljevalna sredstva.

Za čas epidemične driske (kolere) morajo se ljudje, katere bi ta bolezen med prometom napadla, čim preje odpraviti v voz ali vagon, da se izroče brzo kaki bólnici ali bližni občini v redno oskrbovanje.

Isto se ima storiti z umrlimi.

Četrty razdelek.

Izvrševanje pomoči v slučajih smrtne nevarnosti, zagrebenje mrtvecev, ukrepi proti razširenji kužnih snovi.

30. Slučaji smrtne nevarnosti, ki se največkrat nahajajo so: Omedlje-
vica, sončarica, pretres možganov,
močna pijanost, ostrupljenje, božjast,
smrt na videz po obešenji, vtopljenji,
uplji vanji škodljivega zraka in smrt na videz
po dolgem uplji vanji hudega mraza.

31. Omedljevica nastane lahko po močni
duševni razburjenosti (veselji, strahu itd.), po
hudih bolečinah, utrujenji, pomanjkanji živeza,
izgubi veliko krvi itd.

Očividna bledost obraza, slabotno tri-
panje žilj, naslednjo brezzavest, so glavna zna-
menja omedljevice.

Prvo izvrševanje pomoči ob omedljevici
obstoji v tem, da se — ako mogoče — nje
uzrok brzo ustavi (n. pr. ustavi krva-

venje) položi omedljelega ravnotežno z ne vzvišano glavo, predno se zgrudi (da kri laglje možganom doteka) in odstrani vso tesnobno obleko ali odneha (vzame se zavratnica raz vratu, odpne jermen okolo pasú, odvzame orožje, odpnejo se suknja, hlače in spodnje hlače), nadalje omije se omedljevemu obraz z mrzlo vodo ali z kisom, oškropi čelo in prsi močno z vodo (z roko ali brizgljo), poduhati se mu da kis, hren, žganje ali salmijakovec in šegetajo naj se mu usta s peresnim repičem. Ko se odmedljeli zopet zavé, poživeti se mora z vodo, vinom, juho, kavo, čajom itd. (podaje se mu žlicoma! ne vlijavaje!) in prepusti se počitku.

Izvrševanje pomoči ob sončarici 32. je večinoma isto tako, kakor ob omedljevici, s prva je skrbeti, da se od sončarice prizadeti brzo prenese na hladan kraj, in da se položi vzvišano glavo. Nadalje 33. dene se mu na glavo mrzel oklad, dajati se mu nikakor ne smejo žgane pijače. Zdravniška pomoč mora se brzo dobiti.

Ob pretresu možganov, ki naj- 33. večkrat nastane po padcu iz visočin ali sploh

po padcu ali z udarcem na glavo, in čegar znamenja so podobna onim omedljevici, je izvrševanje pomoči enako onemu ob omedljevici; prenesti se mora onesrečeni ko bi trebalo prenosa, ležečega, zdravniška pomoč se mora preskrbeti kolikor móč brzo.

34. Ob močni pijanosti treba je te-le pomoči: Odjenjati tesna oblačila, opijanjeni mora se prenesti na sveži zrak in glava se mora visoko položiti z mrzlo oklado, nadalje se naj skuša prouzročiti s segačenjem goltanca s peresnim repičem ali z kazalcem bluvanje, umestno je tudi močno poškropljenje obraza in prsi ali oblivanje glave z mrzlo vodo. Ko se opijanjeni probudi svojega omamljenja in ko zopet požirati more, naj se mu dajo požirki črne kave, ali vode zmešane z kisom.

35. Kedar človek, ki je bil doslej zdrav, zboli, hipoma bluje, dobó bolečine v trebušji, vrtoglavi, je omamljen, težko sôpe, se trese, da ga krč vije in nastanejo temu podobne prikazni, tedaj je misliti na to, da je ustrupljen in poizvedeti se mora, da li ni prej

zavžil sumljiva jedila (gobe, klobase itd.), ali lek, ali sploh enega navadnih strupov (žvepljena kislina, lužna esenca, glavice žvepljenk, arzenik, cijankali itd.)

Početno izvrševanje pomoči ob vstrupljenji (izvzemši ono z žvepljeno kislino in lužno esenco, katero se na tem lahko izpozna, da sta videti usta in jezik ko da sta sežgana) je to-le, da se s segačenjem požiralnika kolikor moč brzo prouzroči bluvanje, nadalje se da ostrupljenim piti jako mnogo vode in potlej zopet prouzroči bluvanje; to se do tlje obnavlja, dokler ni zdravniške pomoči pri roki, katero je treba brzo oskrbeti, ker le z zdravnikovo pomočjo, se morejo določiti, ukrepi za vsak strup s protistрупom.

Božjast (epilepsija) se pogosto nahaja kot 36. bolezen na živcih, ki se označi časi kot krč in nezavest. Ob takem napadu zadosti prva pomoč, čuvati bolnika ko se zgrudi in prekopiči, vsacega oškodovanja, torej naj se brzo prenese na ugodno ležišče; potem se bolniku zrahlja obleka in odpravijo stvari iz bližine, nad katerimi bi se oškodovati

mogel. Navadno raztezevanje palcev in nategovanje udov je mučilno brezupešno torej naj se opusti.

37. Smrt na videz prav za prav ni drugzega nič, kot huda omedljeвица — truplo je smrtno obledelo, mrzlo, negibno in neobčutljivo, zavest zamre, vidno sopenje se ustavi, tripanje srca in žile se komaj ali celo nič ne čuti; s kratka na videz mrtvi je videti kot pravi mrtvec. Kako se more torej izpoznati, da li je smrt na videz ali istinita smrt? Na to se glasi odgovor: Naj se znači človek, ki je videti mrtev tako dolgo kot mrtev na videz, dokler se ne opazijo znamenja istenite smrti. Ta znamenja so le-ta: Poškodovanja, katerih nasledki so po vsakem človeškem izpoznanji nedvomljivo smrtna, n. pr. brez glave, razbita glava, razteleseno truplo itd., nadalje znamenja gnjilobe, osobito mrtvaški duh, tekoče gnjilobne tekočine iz ust, nosu, zadnjec (danke) itd., napeti trebuh in zeleno-višnjevo do črnkasto razbarvenje kože ob tem mesti.

Naj nastane smrt na videz po obešenji, vtopljenji, spridenem zraku, hudi mrzloti, ali

zakrivljena po kakeršnem koli uzroku, je prva pomoč ta, da se uzrok smrti na videz čim preje odstrani. (Odreže naj se vrv, zanjka razreže, potegne z vode i. t. d.) Nadalje položi se na videz mrtvi na prilično ležišče ter oprosti naj se vsake težilne obleke; sosebno je treba gorenji del trupla popolnem sléči. Potem naj se skuša z oživitljem, t. j. oživeti se mora životarjenje najvažnejših organov, s kratka, oživeti se morajo krvni krogotok, živci in sopenje. To se vrši razen pomoči, o kateri se je govorilo ob omedljevici še z vdihanjem zraka iz ust v usta in vpeljevanje umetnega sopenja, nadalje z izdatnim poškroplenjem s svežo vodo, ribanjem (frotirovanjem) kože z rutami (a ne silovitim, da se ne oguli koža).

Umetno sopenje se izvršuje takole:

Navidezno mrtvega se položi na hrbet, spodnje ude v kolenu malo upognene, in položi lastne roki na tak način in spodnji del prsnega koša, da ležé palci vspremi na želodčni jamici, ostali prsti pa ob strani zadnjih

reber. Z na ta način položenima rokama pritiska se na odzadi in kvišku na spodnji del prsnega koša in spodnji del trupla; s tem se potisne prečna mrena na vzgor in prsni koš se zmanjša in odpravi v pljučih zastali zrak skozi dušnik (isti način, kakeršni pri živem človeku po naravnem izsopljenju). Ta pritisek mora toli krepak biti, da se sliši vshajanje zraka ob ustmi, a vender ne tako silen in nepriličen, da bi se s tem zlomilo kako rebro ali učinilo kako drugo poškodovanje. Po tem „umetnim izsopljenju“ se roki odtegnejo, in tedaj se zopet prsni koš razširja, prečna mrena se zopet povesi, in zopet prihaja — ako ni kake druge zapreke — zrak skozi usta in dušnik v pljuča (umetno vsopljenje). Pritisek ta in odtegovanje rok ponavlja se redoma 16—20 kratov v minuti (ker živ človek tua toliko kratov v eni minuti sope) in to nadaljuje toliko kratov, da navidezno mrtvi zopet sam popolnem in neprestano soplje.

Čestokrat traje dolgo, predno se čuti naravno sopljenje, torej treba potrpežljivosti in poguma.

Čustvo, človeku rešiti življenje, je blagodejno in uzvišeno. Onesrečenega se mora tudi potem, ko uže sope, vestno opazovati, kajti časi, sopljenje zopet ponehava in pre-staja; tedaj je treba zopet na omenjeni način pripomoči.

Izdatnejši se prouzroči umetno sopljenje s sodelovanjem pomočnika, kateri, ob zgnavji navidezno mrtvega stoječ, obe roki ob komolcu poprime in ob jednom z moško močjo na stranske stene prsnega koša pritisne, in med tem ko odtegne roki, one navidezno mrtvega čvrsto proti sebi kvišku potegne, ker na ta način se močno prsni koš krči in razteza.

Poskuša naj se z oživljenjam dokler ne pride zdravnik, da se potem izvrši kar je ukazal.

O posameznih slučajih onesrečenja, ki 38. morejo prouzročiti navidezno smrt, je še tole omeniti:

Pri obešencih je ko se odreže vrv paziti na to, da truplo ne pade na tla, da se ne oškoduje.

Pri utopljenjih treba je isto tako pozornosti, da se navidezno mrtvi ob iskanju

(n. pr. z drogovi) in ko se iz vode na dan izvleče, ne oškoduje. Utopljenca postavljati na glavo, kar se za potrebno z več strani izpoznavajo, je brezuspešno, neumno in škodljivo, torej se ima vsekakor opustiti; a očistijo naj se usta in nos z kazalcem ali peresinem repičem ako se je ondu nabralo blato ali pesek i. t. d. in položi naj se utopljenec (na trebuh) preko lastnega naročaja, a da se glava ob čelu z roko podpre (na ta način teče voda iz ust, ob enem se pa vpelje izsopljenje).

Ob izvrševanju pomoči pri ljudeh, pri katerih se je bati, da v spridenem zraku poginejo (bolje rečeno: „gazi“ n. pr. ogljena kislina, ogljeni oksid, žvepljenovodni gaz, svetljeni gaz, jamski gaz) treba je najprej take ljudi odnesti iz dotičnih prostorov (sob, kleti, kladezev, šahtov) na tak način, da se óni, ki se imajo rešiti, ne oškodujejo.

Navadno ni časa, da bi se odpravili z vpeljevanjem svežega zraka (razdrobljenjem okenj, prodrenjem lukenj) ali na drugi način nastali škodljivi gazi, ker bi to predolgo trajalo in bi se nesrečneži zadušili, temveč treba

je brzo delati. Torej si morajo oni, kateri se upajo prvi v taka prostora, v kís omočeno gobo ali ruto držati pred usta in privezati se dati na rešilno vrv da se morejo, ko bi obmedljevali brzo na vzgor potegniti; tudi naj se v malih prestankih reševalci ob tem poslu menjevajo. Nikakor se ne sme luč s seboj jemati, ker se mnogi teh gazov lahko vžgó.

Ob smrti na videz po dolgotrajni hudi mrzloti je treba omeniti gledé prve pomoči, da se „zmrzli“ ne sme z mraza neposredno prenesti v zakurjeno sobo, temveč poskus oživljenja se ima vršiti v pokritem proti vetru zavarovanem prostoru; tudi je treba ob prenosu in slačenji največe pozornosti, ker se zmrzli udi, osobito prsti, prsti na nogi, ušesa, lahko lomijo.

Prvi poskus oživljenja je, pozorno ob-ribovanje slečenega trupla s snegom, še le potem, ko otrpnenje prenehava in so udi gibčni postali, posadi se navidezno mrtvi pozornó v mrzlo kopelj, katera se polagoma pogréva z dotakanjem gorke vode. Nadalje še-le — povprečno v eni uri — vzdigne se one-

srečeni iz kopelji, in spravi se v posteljo dobro osušen (a nikakor v pregorko sobo!), potem naj se vrši suho obribovanje in končno umetno sopljenje in prej omenjeni poskusi oživljenja.

39. Po končanem boju ali končanih bitkah se bojno polje mora čim preje na vse strani pod nadzorovanjem vojaških zdravnikov, po patroljah nosilcev ranjenih ali sanitetnih vojakih preiskati, da se najdejo ranjenci kolikor jih je obležalo, in se izročé zdravniški pomoči, končno da se poskus oživljenja o istiniti smrti tega ali onega vrši. Ko se je to zvršilo, zagrebó naj se mrtveci po najbližnji krajni oblasti, ali pa po vojaki z navodom in pod nadzorovanjem sanitetnih podčastnikov, kateri imajo nadzorovati izvrševanje sanitetnih predpisov in uporabljevanje desinfekcijs' ih sredstev, katera bi bila na razpolaganje, ako bi to vojne oblasti ne naročile drugim organom.

Predno se mrtveci zagrebó, se imajo jim legitimatijske knjižice in vrednostne reči odvzeti, da se dopošljejo nadzorni oblasti.

Da se ta odgovorni nalog vestno zvršiti more, morajo dotični možje veščaki biti, gledé izpoznanja znakov istinite smrti. Ker pa teh v prvih 12 urah, o katerem času se zagrebenje zvršiti mora, navadno ni moči določiti, torej mora pri mnogih mrtvecih, kakor se je prej omenilo, kakovost rane istinito smrt določiti.

Ako je glava, so prsi, spodni del trupla hudo ranjeni, možgani večinoma razdejeni, srce prebodeno, del prsne ali trebušne stene odtrgan, da so pljuča ali črevje večinoma ranjeni in ven visé, se ranjenec kot istinito mrtev zagrebe.

Ako se pa take rane ne nahajajo, morajo se čakati označujoča znamenja istinite smrti.

Ranjenci, o katerih je dvomiti, da so mrtvi, osobito taki, na katerih ni opaziti nikakeršnih ran, naj se torej odberó izmed dokazano mrtvih, in prenesó na primeren kraj, kjer se more poskušati oživljenje.

Vsekakor se morajo vsi najdeni, o katerih smrti gotovosti ni, skrbno opazovati; kajti močni pretres zraka, bojazen, onemoglost ob presilnem naporu ali ob močnem

krvavenji človeku zatarejo za krajši ali daljši čas znamenje življenja; a klubu temu se mu more ohraniti življenje s primerno pomočjo, časi tudi brez te.

V zagrebenje po sovražniku ubitih porabijo naj se ali bližnji mirodvori, ako teh ni, ali pa, da so pretesni, njive, suhe senožeti, pašniki ali neobrašeni deli goščave. Obližja rek, potokov, jezer ali bajerjev, sploh takih krajev, ki so povodni razpostavljeni, isto tako barjev, se naj ogne. Tudi v bližini močnemu prometu odmenjenih cest v okolici hiš, v katerih stanujejo ljudje, in kladezev itd. se ne smejo narediti gomile.

Jame gomilam morajo navadno 2 metra globoke, 1·3 metra široke in 2 metra dolge, šahti za več mrtvecev za vsako lego še 0·60—0·80 metra globeje biti, več ko štiri ali pet mrtvecev se vender ne sme vanje položiti in le v dveh skladih.

Jame za ubite konje morajo še globeje biti, in ta mrhovina se mora posebé zagrebsti.

Mrtvece se mora najmanj 1·5 metra visoko s prstjo pokriti, ker le toliko globoko zagrebena trupla segnijó polagoma ne da

kvarijo zrak, sicer pa okužijo gnjilobni gazi zrak v okolici in nastanejo najnevarnejše bolezni.

Ako se zagrebe več mrtvecev v eno jamo, treba je te pozornosti, med in nad mrtvece najmanje 0.15 metra visoko oglja, pepela ali zdrobljenega živega apna pridejati, ali pa vporabiti desinfekcijska sredstva (železovitrijola, karbolno kislino, klornega apna, cinkvitroleja itd.) po zdravniških navodih.

Peti razdelek.

**Desinfekcija, oskrbljevanje nog, za-
držanje na maršu.**

40. **P**od besedo desinfekcija razumeje se poraba sredstev, katera imajo lastnosti, 1. snov nalezljivih bolezni, 2. kalí zeliščinih ali živaljskih, s katerimi se snujejo bolezni človeške, 3. živali mrčesne vrste (n. pr. srbec), isto tako škodljivo upljivajoče na človeka, konečno 4. gotove, sopljeni in krvi škodljive gaze — uničiti in neškodljive storiti.

Take stvari se mnogokrat nahajajo v zraku, čestokrat se drže stén in hišnega orodja stanovanšč, ali na drugi tvarini, celo človeškega trupla ali živali.

Ako je opravičeno misliti, da se nahajajo, ne zadostuje niti zračenje niti čiščenje stanišč, da se zapreči stanujoče — obolenja, odnosno premeščenje, torej je treba desinficirati v ta namen, da se zamorijo stvari okuženja.

Človeško truplo se najprilичneje z menjavo obleke, s pranjem z milom in lugom, s parnimi in drugimi gorkimi kopelji, z razhodom v čistem zraku, kolikor moč ogibati se takih prostorov, v katerih bi se kužna tvarina nahajala, — čuva nevarnosti okuženja ali odpraviti kužno tvarino; časi se morajo po zdravniškem navodu rabiti zdravila (n. pr. ob mrzlici).

V obče zatare močna vročina kalí bolezni vsake vrste, isto tako živali mrčesnih vrst, torej desinfikalno.

Torej se spravi obleka in posteljna oprava itd. prilično v zaprta prostora (v navlašč za to napravljene peči za uničevanje mrčesa, kotle itd.) in ondi se umesti primerno kakovosti vlažne ali suhe vročine (60° R.) skozi več ur, samo ob sebi umljivo tako, da ne zgori.

Razpostaviti se tudi morejo take stvari v zaprtih kuhinjah, ali shrambah klornemu in žvepljenemu soparu, in potem naj se razračijo.

Perilo in leseno orodje (mize, klopi, okna, vrata, postelje, pôdi) desinficirajo se najbolje z vročim vodenim párom ali s

čiščenjem z vrelo vodo samo, sigurnejši pa, ako se pridene mila, luga ali klornega apna.

Stene, ki se imajo desinficirati, ako ni prilično sčistiti jih z lužno ali klorapneno vodo, naj se ostrgajo in na novo bélijo.

Za desinficiranje zraka v staniščih naj se razpostavi drobno, dobro sežgano oglje, v prstarih posodah z vodo mešanim klornim apnom in poškropi naj se z karbolno kislino.

Ako se morejo stanovanja izprazniti, se najsigurnije desinficirajo s tem, da se napolnijo z klornim ali žveplenim soparom in se potem takoj zapró, po dovršenem desinficiranju pa dobro razzračijo. Tvarina od kovine se naj v takem slučaju odpravi kolikor moč s takih stanišč, oprosté se pa tudi ako se opere z milom ali lugom, sigurnejši še ako se razbeli — slučajno držečih se kužnih snovi.

Stranišča, straniščine cevi, grebenične jame in kanali desinficirajo se ako se večkrat vanje vrže suha, zmljeta prst, zmljeto karbolnokiselno apno ali železovitrijolna zmes.

Da je na maršu vsekdar čvrst, mora 41. nosilec ranjencev na to paziti, da si dobro ohrani noge. Glavna načela, noge si dobro ohraniti so: skrbno jih čistiti, spretno okladati zaplate ob nogi in vzlasti imeti prikladno in prilično obutalo (črevlje, škornice). Omivati je treba noge kolikorkratov možno z mrzlo vodo (ako je truplo vroče, naj se prej ohladi), in ako ni to možno, naj se vsaj opetovano z mrzlim mokrim prtičem osuše. Nohtovi naj se vsekdar obrežejo v enakem merilu s prstnimi končnicami.

Zaplate naj se večkrat očistijo in menjavajo, ker postanejo, ako so umazane in potne, trde in otisnejo nogo; gube naj se kolikor moč zravnaajo, da se mesta na nogi, ki so otisu najbolj razpostavljena, kakor prsti, hrbetišče (grlo), ob členu in ob peti skrbno zavijo.

Novo vsprejeto obutalo naj se skuša, ali otiske in bolečine prouzroča in druge napake naj se nemudoma naznanijo.

Možje, ki trpè na pôtnih nogah, naj si jih marljivo kopljejo v mrzli vodi, mnogokrat naj zaplate čistijo in menjavajo; ko bi

pa klubu temu na kakem mesti ob nogi kazala se stalna bolečina, da je noga rudeča ali celo ranjena, naj se posvetuje z zdravnikom.

Zvečer pred maršom morajo se očistiti noge, nohtovi obrezati, kurja očesa, ako je možno, v mlačni vodi omečiti ali odpraviti in pripraviti morajo se zaplate za naslednje jutro.

Da se rane na nogah zaprečijo, naj se namažejo pred maršom zaplate ali nogavice na oni strani ob nogi z milom ali z lojem. Ako nastane med maršom na kakem mesti ob nogi otis ali bolečina, naj se temu v okom pride na ta način, da se zaplate priličneje obložé.

Kljubu temu nastanejo časi na dolgo trajajočem maršu na slabih potih mehurji na prstih (osobito na malem) ob peti in vnanjem robu noge. Ti se ne smejo porezati, sploh se ne smejo ob maršu prodreti, še le po končanem maršu naj se prebodejo z tanko iglo na najglobejem mesti z dvema do treh bodljajev, tekoča tvarina naj se iztisnje prav pozorno, in to mesto naj se z v olje pomočeno ali z lojem namazano cunjico ali z fino pavolo obloži. Koža ob mehurji je ču-

valno krilo nad otisom dokler nad tem ne zraste nova koža. Ako je pa koža na kakeršnem koli mesti (največkrat v grlu, ob skrajnem robu noge ali nad peto in ob členih) ranjena, naj se položi uže ob maršu z oljem ali lojem namazana cunjica na tako mesto; po končanem maršu naj se pa, brž ko se truplo ohladi, noge v mrzli vodi operó in skrbno osušé ali pa — ako je možno — naj se oblože ranjena mesta z mrzlimi okladami; vsekdar se pa mora obložiti osobito predno se oblože zaplate, ranjeno mesto z lojem namazano cunjico ali pavolo.

Uže dan pred maršom naj si nosilec 42. ranjencev obutalo in noge opravi, ako je možno naj se kópa, ali vsaj zgorní del trupla mokro odrgne.

Ne hodi též na marš, kosec kruha, malo osoljen, špeha ali sira, tudi požirlej žganja, zadostí v jutro, ako ni, kar je prikladnije, gorak zajutrek, prežganjka, kava ali čaj na razpolaganje. Isto tako je treba mali poživek, če družega ne, kosec kruha in malo soli, na marš sebó vzeti. Čutara naj se napolni s svežo vodo, kateri naj se

pridene malo vina ali ruma, kajti požirek te tekočine, med maršom, oživi, nasprotno pa neprevidno preobloženje želodca, osobito s čisto mrzlo vodo, kar se zlasti ob počinkih ob poletnem času godi, lahko škoduje. Preobilo žganja použiti, je na maršu vsekdar škodljivo in tudi ob močnem mrazu ali vročini lahko življenji nevarno.

Živahen, vesel biti in enakomerno korakati (preko 112 do 115 v minuti) to vsekdar mnogo olajša marširanje. Kdor je pa osoren, in mršav ter lenobno koraka, ta vtéža sebi in svojim sodrugom marširanje.

Ako se maršira vkreber, proti silnem in mrzlem vetru, se ne sme peti, vpiti ali kaditi, tudi obleko ne odpenjati.

Nepotrebno se ne sme solčni vročini razpostavljati, za marširanje naj se torej volijo hladnejše ure po dnevu ali v noči, kakor tudi senčnata pota, maršira naj se ne v sklenjenih tesnih vrstah, čuvajo naj se oči in glava. Korakajoči naj se posluži dovoljenja odvzeti si ovratnico, suknjo odpeti, kar se vender, ako je zelo razgret in

da se močnô potí, le polagoma in pozorno goditi sme. Ako med maršom nevihta nastane, je bolje počasnije marširati in nikari postajati pod posameznimi visokimi drevesi.

Vstavi naj se na senčnastih mestih, glavni počinek naj se porabi v ohlajenje trupla, da se žeja ugasi in sploh počine, nikakor se pa ne sme spati. Žeja se najbrže in naj manj nevarnejši ugasi, ako se usta z mrzlo vodo operó in še le potem polagoma voda požira. Okrepčevalno upliva, omivanje rok, osobito členov, isto tako oškropenje obraza in tilnika s svežo vodo. Glavni počinek dá priliko, poživeti se kolikor treba, med tem se ima glavni obed vršiti, ko se dosepeje glavni stanek.

Zelo škodljivo je léči razgretim truplom v mokro travo (mah), torej si je treba poiskati suha mesta ali sesti na telečak odnosno na tlomek (mantelsack). Med počinkom naj se obutalo ogleda, zravnaajo naj se zgubane zaplate ali nogavice, posuše noge in otise namaže z lojem ali obloži s polójeno cunjico.

Ob deževnem vremenu naj je počinek kratek ali naj se celó opusti.

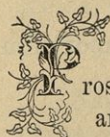
Po zimi naj se posebno o poludanskem času, in hitreje maršira; noge je treba zavarovati proti mrazu, vložé naj se podvojno polójene zaplate, namaže nos, ušesa in roke z lojem. Med maršom se ne sme niti led niti sneg požirati, temveč zóblje naj se prepečenec ali trda skorja, da se utolaži žeja. Ko se dospeje stanovališče, ni hoditi blizu vroče peči, skuša naj se premrte ude na hladnem mestu ogreti z ribanjem in sem ter tje hodenjem. Ako je premraz pri vožnji, naj se hodi deloma. Nikdar ne sme korakajoči zaostati za svojem oddelkom. Za počinek posebno v zimi naj se volijo mesta, ki niso razpostavljena vetru.

Ko se dospeje stanovališče, naj se brzo odpravi razmočeno obutalo, mokromrzlo truplo suho odrgne. Ko je nosilec ranjencev primerno poživel se z jedijo in pijačo in vdomačil v svojem stanovališči, naj gre za rano léč, da okrepča svoje moči za nadaljevanje marša; a ne opusti naj, prej še noge in obutalo prirediti, in ako je možno očistiti svoje truplo.

Drugi del.

U v o d.

prostovoljni zdravstveni posel se v c. kr. armadi izvršuje v dotiki z vojnimi zdravstvenimi napravami po korporacijah in društvih.

Tako društvo osnovala je družba rudečega križa, kateri je nalog, kolikor moč mnogo oseb pridobiti za osobni posel v zdravstveni službi, uže za mirne čase skrbeti za primerno stvarno vežbanje ter sestaviti organizovane prostovoljne zdravstvene oddelke.

Moštvo prostovoljnih zdravstvenih oddelkov v transportnih kolonah za ranjence družbe rudečega križa se ne ušteva torej med prostovoljce, kateri se neposredno podredijo v svoji službi v armadi, temveč osebji prostovoljnega zdravstvenega posla, katero družba rudečega križa za slučaj vojske daje c. kr. armadi na razpolaganje.

Prvi razdelek.

Organizacija in določilo transportnim kolonom za ranjence.

Moč, razredjenje.

43. Vsaka transportna kolona za ranjence obstoji z 1 poveljnika, 1 načelnika, 5 oddelkovodij, 15 nosilcev ranjencev, 15 voz za ranjence, 1 sanitetnega furgona in dotične priprege in se razredi v 5 oddelkov, vsaki z 1 oddelkovodjo, 3 nosilcev ranjencev in 3 voz za ranjence.

Izmed oddelkovodjev mora jeden izvežban biti v trênskem poslu in kot vozmešter, izmed nosilcev ranjencev jeden kot trobentač porabljen biti.

Uvrstenje, označenje.

44. Transportne kolone za ranjence so načelno uvrstene vojnim bólnicam in vsaki vojni bolnici se določi jedna teh kolon, katera dobode poleg imena skupine, katera je kolono

prevzela, tudi številko vojne te bolnice; n. pr. transportna kolona za ranjence avstrijske družbe rudečega križa št. 4.

Nameščenje.

Nameščenje transportne kolone za ranjence se zvrši načelno ob enem z aktiviranjem bolnic, s katerimi te kolone iz mesta nameščenja tudi odidó. 45.

Obleka, oboroženje, znamenja in dokazi v legitimacijo.

Moštvo transportnih kolon za ranjence dobode za slučaj vojske potrebno monturo, armaturo in orožje, potem vojno opravo od družbe rudečega križa, in nositi mora za čas službovanja na bojnem polji, s pečatom generalnega inšpektorata prostovoljne zdravstvene službe očitno označeno belo opasnico z rudečim križem ob roki, katero mora nositi na vrhni obleki ob gorenjem delu leve roke. 46.

Ob enem z opasnico prejme vsaka teh oseb legitimacijski listek, glaseč se na lastnika s katerim je opravičen nositi jo, in ta listek mora vedno pri sebi imeti.

Podredjenje.

47. Transportne kolone ranjencev podredjene so potem njihovih poveljnikov voditelju dotične bólnice, ako imajo izvršiti zdravstveno pomožno službo.

Določilo.

48. Te kolone so določene, na bojnem polji transport ranjenov in bolnikov iz vojnih zdravstvenih zavodov sploh in osobito iz vojnih bólnic v bolniške odpravne postaje posredovati s pripadajočimi vozovi.

Izredno se morejo tudi porabiti v pospravljenju bojnega polja po končani bitki in v prenos ranjencev z divizijskimi ambulan-
cami v vojne bólnice.

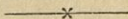
Ako je deloma ali vse moštvo jedne kolone na razpolaganje, porabiti se morejo možje, ki so na razpolaganje tudi v postrežbo pri bolniških posteljah.

Končno se porabljaajo transportne kolone za ranjence tudi za transport bolnikov v vtv-
jena mesta, ki so bojno oborožena.

Razpust.

Transportna kolona za ranjence se na- 49.
čelno razpusti ob jednom in v isti postaji,
kot ona vojne bólnice, kateri je bila priredjena.

Prejete monturske, armaturske in orožne
stvari, kakor tudi vojna oprava, izročiti se
imajo svojemu poveljniku.

Drugi razdelek.

Dolžnosti in obnašanje osobja prosto-
voljnega zdravstvenega oddelka v tran-
sportnih kolonah za ranjence rudečega
križa v obče.

V o b č e.

Pokoren biti prednikom in načelnikom, 50.
sodružna vez, požrtovalnost, čuvstvo dolžnosti
in vstrajnost naj si prisvoji moštvo prosto-
voljnega zdravstvenega oddelka v transportnih
kolonah za ranjence prav posebno.

Pri izvrševanju službe naj jih navdušuje plemenito čustvo patriotične požrtovalnosti prostovoljno prevzete obveze, pomagati ranjenim in bolnim vojakom z vsemi silami.

Vežbati se je treba z resnostjo, marljivo-
stjo in požrtovalnostjo ter vporabljati vednosti
in spretnosti kadar je treba, službi v korist.

Paziti je, ohraniti si lastno zdravje.

Nedostalnosti, pomanjkanje in težave
naj se prenašajo z moško vztrajnostjo, ker
se čestokrat ne more ogniti takim težavam
v vojski.

Bogaboječnost.

51. Bogaboječnost je podlaga nravnemu živ-
ljenju in nagib, svoje dolžnosti zvesto spolnjevati.

Načela, ki človeka navdušujejo ostro
poprijeti se svojih dolžnosti, ki ga podpirajo
v težavah v življenji, oživljajo pogum, mu
dadó mirnemu biti v nevarnosti ter so mu
v tolažbo v nesreči, morajo se čislati in
vzgajati.

Nravnost.

52. Nravnost naj podpira čustvo za izpol-
njevanje dolžnosti, zvestobe in zanesljivosti
v službi.

Značaj in živetje, naj sta neoskrunjena. Odkritosrčno in resnično, pošteno in zvesto naj se ravna vsakdo, ogiblje naj se, ne le prestopkov in zločinov, temveč tudi hinavstva, sebičnosti in bolehnih častihlepnosti.

Občnemu imetju se ne sme škodovati, isto tako, ako je moč zaprečiti, oškodovanje; ogiblje naj se vsega, s čemer bi očitvidno nastala škoda.

Obnašanje.

Dostojno obnašanje mora v vseh slučajih 53. odlikovati moža.

Z vojaki vseh orožnih vrst, tudi združenih držav, bodi v dobrem porazumljenju, z državljani naj se živi v miru, nikomur se ne sme odrekati spoštovanje, a tudi lastna dostojnost naj se čuva v vsacem položaji.

Pravica, nositi stransko orožje, je posebna odlika, katera nosilca odveže, izogibati se razgrajanja in nasilstva tem skrbneje, ker se kázuje vsekdar najostreje zloraba orožja.

Sodruštvo in edinost.

Sodruštvo je okoreninjeno v čuvstvu 54. za skupnost in izpoznanje potrebe, lastne koristi podrediti občni koristi.

Osnuje stanovsko zavest in navdušuje k vestnem in požrtovalnem izpolnjevanji dolžnosti. V sodruštvu uvidi vsak pojedinec svojo čast v skupni časti.

Vzajemnost in edinstvo v vseh slučajih zahteva vsestransko podporo vojaških družnikov. Te dolžnosti pa prelomi, kdor prizanese nevrednim ali prikriva nepoštena dejanja.

Obnašanje pred sovražnikom.

55. Ob zmagi na bojnem polji porabiti se more moštvo prostovoljnega zdravstvenega oddelka v transportnih kolonah rudečega križa za ranjence, da poiščejo slučajno ostale ranjence in jih izročé zdravniški oskrbi.

Ko so ranjenci oskrbljeni, naj se prenesó ubiti, na ona mesta, katera nadzorovalni vojniški zdravniki v to odločijo.

Med transportom umrli se morajo, ako se ne nahaja na poti nobena vojaška oblast (stacijsko ali etapno poveljništvo), kateri bi se izročiti mogli, do konca transporta, kolikor moč na posebnem vozu, z obleko, slamo itd. pokriti, sebó peljati, in se imajo oddati z legitimacijskem listom vred, sanitetnemu za-

vodu, na katerega hrbtu imata dva moža potrditi, da so mrtvi.

Ako je nemožno seboj mrtve odpeljati do konca transporta, bodisi zaradi daljave ali z drugih vzrokov, tedaj naj se izročé civilni bólnici, in če se taka ne nahaja, bližni krajni gospodski, da se zagrebó. Vodnik transporta naj si dá potrditi oddane mrtvece po dotični krajni gospodski.

Legitimacijski listi se naj v takih slučajih odvzémó, in kakor rečeno oddajò se z potrdilom transport prevzemajočemu zdravstvenemu zavodu.

Istemu zavodu se imajo tudi izročiti po umrlim ostane orožne in armaturne stvari, isto tako vrednostna tvarina, ko bi jo kaj bilo.

Oni, ki bi si prisvojil od ranjencev ali ubitih denar ali vrednostno tvarino, zakrivil je zločinstvo, katero se ostro kazni po obstoječih vojnih zakonih.

Vojne bólnice in ambulance, isto tako k temi pripadajoče osebe, naslednje, kedar opravljajo svoj posel, so kot nedotakljive priznati v smislu Genevske konvencije in po izpeljevalnih določilih, ki se ukrenejo od slu-

čaja do slučaja; morajo pa po pogojenem znamenju, t. j. po rudečem križu na beli podlagi označene biti.

Z vojnimi ujetniki naj se prizanesljivo ravna; kajti neoboroženega oskrunjevati ali celo oropati ali trpinčiti, je nečastno. Sovražnikove ranjence je enako oskrbovati kot lastne vojne sodruge.

Vojak, ki je vojni ujetnik, naj se spominja prisege, nerazrušljiva mora mu biti zvestoba do svojega vladarja, ovaditi ne sme sovražniku ničesar, kar bi koristi lastne armade kvariti moglo.

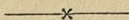
Tudi v vojnem ujetništvu se mora pokoravati podložni svojemu soujetemu predniku in nazorniku gledé spoštovanja, ubogljivosti in podpore.

Razmera nad- in podredjenja.

56. „Viši“ je vsaki aktivno službajoči pripadnik stoječe vojske, vojne mornarice in domobranstva, isto tako vsaki funkcionar avstrijske ali ogerske družbe rudečega križa, vsem onem nasproti, ki zavzemajo v isti stanovski vrsti manjšo šaržo kot on sam.

„Prednik“ je brez ozira na stanovsko vrsto óni, kateremu pristaja po organični razredbi, po službenih naredbah, ali po določilih od slučaja do slučaja, pravo ukazovati, vsem ónim nasproti, ki so podvrženi njegovemu povelju in so torej njegovi „podložniki“.

Načelno naj je prednikom odločeni po šarži in dostojanstvu više stoječ, nego njegovemu poveljništvu podvrženi „podložnik“. Ako pa zahtevajo izredni odnošaji izjemo, morajo tudi po šarži in dostojanstvu viši, prednikom imenovanemu dokler ti odnošaji obstojé, nepogojno pokoravati se.

Tretji razdelek.

Obnašanje podložnikov (podredjenih).

Subordinacija.

Subordinacija obstoji v dolžnosti nepogojne pokornosti, z katero je podložni svo- 57.
jemu predniku in vsak podredjeni višemu v interesu službe obvezan.

Stvarno različna od sužne podvrženosti, je subordinacija plemenito, na občno blagost merečo podredjenje lastne volje pod zakon in povelje.

Subordinacija zahteva, da spolni podložnik vsako povelje svojega prednika nepogojno, voljno, o pravem času in takò dobro, kolikor je moč gledé na obstoječe odnošaje. Le tedaj, ako je povelje jasno in očívidno proti blagostajnosti države ali službe mereče, isto tako, ako bi zahtevalo po kazenskem zakonu prepovedano dejanje, ima podložnik pokornost odreči, a prej vse odnošaje dobro preudariti.

Ako bi se izvrševanje po predniku izrečenem nalogu po osebnih ukrepih družega prednika po polnem ali deloma oviralo, je podložnik obvezan, mej tem ko je poprej izrečeni nalog pozneje prišlemu predniku naznanil, ako naslednji zahteva, da se njegovo povelje zvrši, to naslednje zvršiti.

V važnih slučajih, osobito pred sovražnikom, je tudi opravičen, izprositi si pismeno povelje. Ako odnošaji tega ne dopuščajo, more podložniku zadostiti, da prednik samo uro in

kraj povelja s svojim podpisom potrdi in ga v navzočnosti prič izreče.

Podložnik je sicer obvezan, predrugačeno povelje kolikor moč brzo onemu predniku naznaniti; kateri mu je prejšno povelje izročil.

Ako podložnik ob izvrševanju povelja zadene na odnošaje, ki niso pri naročenem nalogu predniku mogli poznati biti, in niti časa ni, niti prilike, novo povelje vsprejeti, naj, ako bi nastala ob besednem izvršenju vsprejetega povelja očividna škoda, po dolžnosti in preišljevanju odnošajem primerno, a kolikor moč v smislu vsprejetega povelja ravna.

Ob tem prevzame vso odgovornost za svojo izvršitev in ima svojemu predniku čim preje obznaniti, kako je dejanje zvršil in kakošni so bili uzroki.

Častljivost v osobnem in pismenem občevanju je vsak podložnik predniku, vsak nižji višemu, bodisi v službenih, bodisi v razven-službenih razmerah dolžan, in ta dolžnost, ki zahteva tudi med osebami enacih šarž dostojno in ozirapolno obnašanje proti starejšimi dostojanstveniki, ni ob nikakeršni priliki v nemar puščati.

Slabo govoriti o prednikih ali viših, kritikovati njih dejanja, ali jih celó zasramovati, prepovedano je pod kakeršnimi koli razmerami.

Prošnje.

58. Vsaka prošnja mora dobro preudarjena biti, torej se je ogibati nepotrebnega nadlegovanja prednikov.

Ako je kake prošnje treba, mora se pri neposrednemu predniku, in ako jo ta odbije, službenim potem ob raportu izreči.

Ako se tudi tù ne dovoli, je prosilec na izvoljo dano, svojo prošnjo — isto tako službenim potem — pri naslednje višemu poveljništvu osebno prednašati.

Prošnje, ki jih prednaša več skupno, smejo se izreči le po dveh iz med moštva. Dotičniki morajo vendar prej to medpredniku naznaniti.

Pritožbe.

59. Pravo o krivici, ki se komu godi, pritoževati se, je vsakemu dovoljeno.

Vsak prednik, ki ima pravo razsojevati, je obvezan, utemeljenim pritožbam ustreči.

Neutemeljena tožba, ki se trmoglavo nadaljuje kljubu vsprejetim pouku, je osobito, ako se to trdovratno skozi več instanc godi, kazniti kot krivo rabljenje pritožnega prava, in spada odnošajem primerno disciplinarni ali sodni kazenski obravnavi.

Da se prenaglenji v okom pride, sme se v obče obravnavati o pritožbah še le dan pozneje.

Pritoževati se o sprejetem povelji dovoljeno je še le, ko se je zvršilo, o disciplinarnih kaznih pa, ko so potekle.

Proti sodno naloženi kazni, dopuščen je ugovor le po določenih kazenskega reda.

Kdor ima pritožbo prijaviti, naj se oglasi v ta smoter pri svojem neposrednemu predsedniku. Ako ta ne more prošnje uslišati, predstavi se pritožnik službenim potom k raportu. Ako se tudi tu na pritožbo ne jemlje ozir, je dotičniku na izvoljo dano, izprositi si razsodbo pri naslednje višemu poveljništvu, a preudariti mora prej pojasnilo, vsprejeto od medprednika ali dobljeni odlok mirno in brezstrastno.

Ako se jih več pritoži v isti zadevi, ravnati se imajo isto tako, kot ob skupnih prošnjah.

Nagovor in obnašanje ob naznanilih.

60. Podložnik mora prednika, isto tako nižji višega z besedo „gospod“ in nazivanjem njegove šarže nagovoriti, ako mu ne pripada naslov „veličastvo,“ „cesarska in kraljeva visokost,“ „visokost,“ „ekselenca,“ „svetlost,“ „svitli grof.“ Le generale v službi se nagovori z „visokost,“ „svetlost,“ „svitli grof.“

Naj je v kakeršni koli osebni razmeri podložnik (podredjeni) s prednikom (višjem), službeno ne sme rabiti druge nagovorne oblike, kot je naslednje označena in besedo „Vi.“

Vsako naznanilo mora biti jasno in točno.

Ako naznanujoči ni predniku ali višemu osebno natančno poznat, vpelje naj svoje naznanilo vsekdar z nazivanjem svoje šarže in svojega imena.

Disciplina.

61. Disciplina zahteva točno pokornost in spoštovanje postave in dolžnosti pri največem zatajevanji sebičnosti.

Ona zahteva neizostano in strogo kaznenje vsacega, kateri se ne pokorava povelju in zakonu točno.

Raport.

Da se redno izvršujó službena opravila, 62.
osobito ona, ob katerih treba ustmenih po-
jasnil in osebnih preiskovanj, obdržava se sle-
herni dan ob določeni uri raport.

Vsakemu možu prostovoljnega zdrav-
stvenega oddelka transportnih kolon za ra-
njence je na izvoljo dano, poveljniku ko-
lone predpisanim službenim potem prednašati
prošnje, pritožbe ali druge težnje pri raportu.

O pri raportu objavljenih v obče znanje
primernih stvareh je raportna knjiga vpeljana.

Četrty razdelek.

Osebni predpisi.

V o b č e.

One osebe, ki se oglasé v porabo v pro- 63.
stovoljnem zdravstvenem oddelku transportnih
kolon rudečega križa in zadosté v moralnem
oziru, in so odobrene za izvrševanje tega posla,
se obvežejo:

1. Da so tekoj na razpolaganje, kedar jih zvezno vodstvo družbe rudečega križa isto tako k navadnimi vsakoletnimi vajami, kakor tudi za slučaj mobilizacije, v izvrševanje službe na bojnem polji pokliče;

2. da se tudi za čas vojske vzdržé v te službi;

3. da se podvržejo, ko nastopijo na bojno polje isto tako vojnim postavam, kakor tudi vsem vojaškim zakonom in naredbam gledé svojih službenih nalog;

4. da se pokoravajo glede službenih razmer naredbam njih prednikov (poveljnikom kolon, načelnikom, vodnikom oddelkov), ohraniti vsekdar dobro disciplino, dostojno in sodelnično obnašanje, in svoj prostovoljno prevzeti nalog izpolnjevati z vso vdanostijo.

Stvarno izvrševanje teh prostovoljno prevzetih dolžnosti smatrati se mora na vsak način kot častna stvar.

Ob občni mobilizaciji priti se mora — brez posebnega pozivnega povelja — na podlagi javnega naznanila te naredbe — skrajno v 48. urah.

Naloga načelniku transportnih kolon za ranjence.

Načelnik transportne kolone za ranjence 64. podpirati mora v obče poveljnika po svoji moči v vseh njegovih nalogah in se ima pokoravati njegovim naredbam.

Poklican je, ko bi trebalo zavzeti mesto poveljnikovo, torej se mora kolikor moč seznaniti z njegovim poslom.

Njegov posel sploh je:

1. Nadzorovati red in čistost vseh prostorov, v katerih je nameščeno moštvo transportne kolone za ranjence, isto tako shrambe za vozove in magacinske prostore;

2. zapisavati poveljske zapisnike, žurnale in zaznamke, evidencijo inventarov, pripravljati vloge in raporte po ukazu poveljnikovem;

3. nadzorovati voznega meštra, vodje oddelkov in nosilce ranjencev gledé izvrševanji njih službe;

4. poučevati jih o posameznim izvrševanji njih služeb;

5. prevzemati, primerno hraniti in po določilu porabljati sanitetni material, ki se od slučaja do slučaja koloni izroči;

6. voditi del transportne kolone za slučaj, ko bi vodstvo poveljnik sam ne prevzel, in s tem skrbeti za redno umeščenje odnosno oskrbovanje bolnikov, spremljevalnega osobja in priprege ob transportu, isto tako za redno izročavanje ranjencev in bolnikov;

7. ob maršu se vozi načelnik na prvem koloninem vozu (števil. 1) in gledati mu je na to, kakšne so ceste in da se vozi z ukazano hitrostjo. Ako je kako mesto slabo za vožnjo ali kak most poškodovan, oboje pregleda, to naznani s krikom spremljevalca naslednjega voza, in ta naprej ter o stvari poroča poveljniku kolone, ker se neposredno, ko se voz ustavi, poda na čelo kolone, in kar je treba ukrene;

8. med počinkom ob maršu je izključljiva dolžnost načelniku paziti na to, da z vsem oskrbé vodje oddelkov in nosilci ranjencev bolnike;

9. vsak vodja oddelka mora raportovati načelniku o vseh dogodjajih v svojem oddelku (obolenje moža ali konja, potrebno popraviljanje i. t. d.), nadalje raportuje načelnik o skupnem naznanilu poveljniku kolone

ter mu je za to skrbeti, da se izvrše dotični povelji poveljnika kolone;

10. ob izplačevanju služnine nastopi moštvo; in ko se je to zgodilo, prepriča se načelnik o stanji čistosti moževe in monture ter naznani poveljniku kolone, da je moštvo vredjeno; potem prebere načelnik v prisotnosti poveljnika kolone moštvo po konsignaciji ter izplača slehernemu služnino. Ko je moštvo plačano podpišeta konsignacijo načelnik in vodja oddelka ter se izroči poveljniku kolone.

Nalog vodji oddelka in osobito voznemu meštru.

Vodja oddelka je odgovoren za izročeni 65. mu oddelek. Njegova dolžnost je skrbeti, da so vozovi čisti, moštvo redno adjustirano, vprege dobro oskrbljene in dobro podkovane.

Ker sedi vodja oddelka ob maršu vedno na zadnjem vozu svojega oddelka (števil. 3, 6, 9, 12, 15), mu je torej možno jih opazovati in gledati na to, da vozita oba voza pred njim njegovega oddelka v določeni distanci, da se coklja v pravem času podloži

in zopet snáme, da vozovi vozijo z isto hitrostjo kot prvi voz kolone.

Vodniku oddelka je nadalje nalog:

1. Nadzorovati bolnike med transportom, ukreniti gledé pomoči, česar treba, ako ni transport v zdravnikovem spremstvu;

2. skrbeti za to, da nosílci ranjencev pravočasno in kolikor moč velikrat posodo za vodo in čutare napolnijo s svežo vodo, da se more kader treba bolnike poživeti;

3. kedar se pospravlja bojno polje ima gledati na natančno orijentiranje patrol (oddelkov) kako lego imajo pomočna prostora in kam se imajo vmestiti vozovi, isto tako na črto ob kateri se ima bojno polje preiskati — po povelji poveljnikovem, odnosno načelnikovem;

4. nadzorovati vozove za ranjence, da se nikdo ne vtihotapi in se vzprejmó le taki ranjenci, ki so tako silno ranjeni, da se morajo pozorno v vozu za ranjence transportirati;

5. pregledati, da li so v redu priprave, ki se imajo v voze potisniti, in nadzorovati, da so proste vseh tujih stvari, in ne da se potisnejo ali polagajo monturne, armaturne

ali vojnoorožne tvarine onih, ki se imajo transportovati, kajti taka tvarina se ima vsekdar shraniti ali pod sedeži ali pa nad vozno streho, da se tedaj ne pokvarijo;

6. odpravljati in odposlavati patrole, ki pripeljejo ranjence;

7. poživljenje ranjencev v vozéh, kateri se njihovim oddelku izročé;

8. prevzemati one vrednostne stvari (dragocenosti, spise), katere jim izročé ranjenci, nadalje te stvari izročiti poveljniku transportnih kolon za ranjence, da se shranijo v bolniški blagajnici;

9. da pravočasno zahteva nadomestenje porabljenega zdravstvenega materiala, sveč za svetilnice in drugih vporabljenih stvari za opravo.

Nalog voznim meštrom imenovanemu vodniku oddelka je zlasti:

- a) nadzorovanje, da so vozna kolesa vedno namazana, in da se voz, ko dospeje postajo takoj skrbno osnaži in v obče da se točno zvrše vsa opravila naložena nosilcem ranjencev gledé konserviranja voznega parka;

- b) preiskati ob vsakem odhodu in v vsaki maršni postaji, da li niso vretela odjenjala. Zaukazati mora, da se takoj pritrdijo in nadzorovati, da se je zgodilo ;
- c) preiskati v kakšnem stanji so vozna peresa, in zaukazati, da se nataknejo vezi, ako so posamična dela peres pokvarjena ;
- d) preiskati, da li ni nobeden drug del voza poškodovan, ali se bi zgubil in naznaniti poveljniku kolone pomankljivosti, katere je opazil, da je temu možno popraviti dati česar treba, ali zaukazati, da se nadomestilne stvari porabijo ;
- e) preiskati, da so vse vozne svetilnice, svetilnice za signale, ročne svetilnice vedno previdene s svečami.

Nalog nosilcem ranjencev, trobentaču, kondukterju, voznikom.

66. Nosilci ranjencev se imajo pokoravati ukazom svojih prednikov točno ; prizadevati si morajo, priobčiti si odnosno dopolniti dotične vednosti in sposobnosti za svoj težaven posel.

Srčna udanost njihovi oskrbi izročnim ranjencem in bolnikom je neogiblivi predpogoj izvrševanju njihovega težavnega naloga. To poostri oko, da ugleda hipoma potrebe svojih trpečih sodrugov in ustanovi vstrajnost v takih položajih, v katerih zahteve dospéjo najvišjo stopinjo.

Podpira zavest dolžnosti in vzmoži dejanja, katerim je najlepše plačilo zavest, da se je pripomoglo k vzdrževanju človeškega življenja.

Nosilci ranjencev sedejo ob maršu pojedini zraven voznika na vozeh za ranjence istega oddelka, v katerega je uvrsten nosilec ranjencev.

Ker sedi nosilec ranjencev, ki službuje kot trobentač ob maršu zraven voznika furgona, ostane sedež poleg vodnika onega oddelka, katerega je zavzemal trobentač, prazen.

O podrobnejšem je nosilec ranjencev ta-le nalog:

1. Skrbeti za čistost vsakemu pojedincu izročnega voza; da je vedno v službenem redu; da je vedno dovolj sveč, vozne maže in zaviralnih lesenih podklad; da je voznik trezen, dobro oskrbljena pripraga, in vedno

na razpolaganji priprave od železa. Ker je voznik nosilec ranjencev v vsakem obziru podređen, mora nosilec ranjencev za to skrbeti, da je ob naročeni uri tudi za marš pripravljen; vsako pomanjkanje na inventarji mora naznaniti vodniku oddelka, in vsako potrebno popraviljanje še vrhu tega voznemu meštru; on je odgovoren, da voznik ob maršu predpisano distanco vzdrži;

2. oskrbljenje bolnikov tikajoči se ukrepi naj se dobro zapamtijo in se ravna po tem;

3. prirediti vozove za vsprejemanje bolnikov, da se naložé na vozove za ranjence;

4. med transportom paziti na bolnike, poživljati jih, jim pomôči, in ako ne zadosté lastne vednosti, naznaniti vodniku oddelka;

5. plahte in zimske zatvore primerno porabiti; med maršom slučajno nastale zapreke odstraniti, na nepriličnem potu skrbeti za ravnotežje; ko so se vozovi spraznili, jih desinficirati po zdravnikovem ukazu.

Ob pospravljanji bojnega polja:

Poiskati ranjence, skrbeti za prvo pomoč, transportirati jih do voz za ranjence in naložiti ranjence na vozove.

Vrednostnih stvari ne smejo nosilci ranjencev ranjencem odvzeti, obvezani so pa svojim prednikom tekoj naznaniti, da se nahajajo take vrednostne stvari.

V zagrebenje mrtvecev, se ne smejo rabiti nosilci ranjencev, da se ne zategne transport ranjencev.

Sodelovanje ob priredovanji pomočnega mesta ali mesta za obezovanje, postavljenje šotora za operacije, miz za operacije itd., pripraviti oživljajoča sredstva in njih oddajanje se ima vršiti po ukazu.

Ako se porabijo nosilci ranjencev kot postrežniki bolnikov morajo dolžnosti, katere jim naloži vodstvo bólnice, odnosno kar zahtevajo načelni zdravniki in sekundarni zdravniki v bólniških oddelkov točno spolnjevati in nadzorujejo jih nadzorniki, katerem morajo nepogojno ubogati.

Ako zahteva služba v bólnicah, morejo se nosilci ranjencev, ko bi ne imeli posla pri transportnih kolonah za ranjence, tudi kot pazniki in pisarji porabiti, in ob nastavnovljenji ali premeščenji vojne bolnice porabiti za druga zdravstvena opravila.

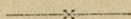
Nalog nosilca ranjencev, kateri je odrešen trobentačem, kateremu odlika korporalova in služnina vodnika oddelka pripadata in kateri ima svoj sedež zraven voznika furgona je: Paziti na furgon in da se v pravem redu vzdrži. Ključje od furgona hrani vsekdar poveljnik transportne kolone za ranjence; trobentač podpira poveljnika ob razdeljenji v furgonu hranjenih stvari.

Kedar se ima operacijski šotor postaviti, vodi to postavljanje odnosno razdrenje s pripomočjo nosilcev ranjencev.

Konduktêr, katerega oskrbi poveljništvo armade, nadzoruje na mestu vojne bólnice, krmenje in oskrbovanje konj v koloni; vzdržuje red med vozniki, skrbeti mu je za red v hlevu; nadzoruje natančno, da je podkovstvo v redu. Naznanja tudi vsako napako gledé oskrbovanja svojega moštva in konj neposredno poveljniku kolone, ob tedenskem vizitiranji konj po poveljniku kolone mora vsekdar navzoč biti, in njegova povelja spolnjevati.

Voznik je odgovoren za dobro stanje in oskrbovanje isto tako, da so konji dobro

podkovani. Ob maršu se mora pokoravati ukazom poleg njega sedečega nosilca ranjencev gledé vožne hitrosti, vzdržavanja distanc. Ob počinku, pregleda podkovstvo konj in nategne žreblje, ki bi se utegnili porahljati.

Peti razdelek.

Pristojbine v denarjih in naturalijah, zahteve gledé stanovanlišč in oskrbljenje v bolezni.

Pristojbine, katere odšteje avstrijska družba rudečega križa.

Vodstvo zveze družbe rudečega križa 67. določilo je kot služnino moštvu prostovoljnih zdravstvenih oddelkov v transportnih kolonah za ranjence, naslednje svote:

načelniku vsak dan 2 gld.,

vodniku oddelka in trobentaču vsak dan 1 gld. 50 kr.,

nosilcu ranjencev vsak dan 1 gld. 30 kr.

Te služnine se pa od 5 do 5 dni samo del teh svot, t. j.

načelniku vsak dan 1 gld.,

vodniku in trobentaču vsak dan 50 kr.,

nosilcu ranjencev vsak dan 30 kr. izplača.

Ostane, ki znaša za vsacega moža brez razločka šarže na dan 1 gld., porabi se pri oženjenih za živež zapuščenih rodbin, onim pa, katerim ni skrbeti za rodbine, se še le po demobilizaciji, odnosno ob službinem odpustu iz službe rudečega križa, v njihovem stanišči po nakazilu vodstva zveze izplača.

Vrhu tega se izplača moštvu ob demobilizaciji ali nezakrivljenem odpustu iz službe rudečega križa, ko svoj dom dospéjo, štirinajst-danska služnina v oni svoti, ki je odmerjena načelniku, vodniku oddelka in trobentaču, nadalje nosilcu ranjencev kot dninska služnina brez odbitka za zapuščeno rodbino.

Državne pristojbine.

68. Na drugih pristojbinah prejema moštvo prostovoljnega zdravstvenega oddelka v transportnih kolonah za ranjence prosto oskrbo v razmerji, jedne porcije na hrani in kruhu,

oziroma tabaku, kakor moštvo onega zdravstvenega oddelka, v kateri so vredjeni. Nadalje ima pravico do jednacega stanišča, kakršno pripada moštvu omenjenega zdravstvenega oddelka.

Za slučaj obolenja pripada moštvu zdravstvenih oddelkov brezplačna bolniška oskrba v kakšnem zdravstvenem zavodu, in ob zdravniški oskrbi razven takega zavoda, brezplačna podelitev zdravil, ki jih zaukaže vojni zdravnik.

Šesti razdelek.

O marših.

Zadržanje ob posebnih slučajih.

V transportnih kolonah za ranjence 69. mora ob vožnji vkreber na daljših in strmejših krajih vse vozno moštvo raz sedežev stopiti in vozovi smejo v daljših distancah voziti.

Ob vožnji navzdol in na planem séde zopet vozno moštvo na sedeže.

Ob daljših vožnjah čez močno strme hribe se predprežni konji ob furgonu razprežejo.

Ob posebno nepriličnih potih se smejo priprege posamičnih vozov drug drugemu pripreči.

Ako je treba plitvo vodo pregaziti, morajo vozovi toliko med seboj oddaljeni voziti, da se voda ne jézi. Ako je voda dosti široka naj jo pregazita dva voza vštric.

Prehod vojnega mostù se ne sme nikdar prej vršiti, dokler poveljnik mostu prehod ne otvori. Njegovemu ukazu gledé prehoda se mora nepogojno pokoravati.

Vsi jezdec in vozniki, izvzemši jezdeca ob vojnici, stopijo raz sedežev, in vodijo konje ob roki tako, da hodi mož ob vnANJI strani konja ob robu mostu.

Med prehodom držé se vozovi srede mostnega tira in ne smejo niti obstati, niti tišati se.

Na, grebenu podoben način zgradenih vojnih mostovih, se kolesi ne zavirajo z verigo temveč z vretenom.

Na konje in vozove sédati je po prehodu vsekdar še le po nekoliko oddaljenosti od mostù.

Pri mostovih, ki so slabi, in ob vožnji preko zmrznenih vodá, morajo vozovi v primerni daljavi med seboj voziti.

Ako je nevarnost velika, smejo ob takih mestih le posamični vozovi voziti.

Čez močvirne kraje morajo posamični vozovi kolikor moč naglo voziti, da se vozovi manj udirajo.

Ob daljših, peščenih potih morajo posamični vozovi večkrat na 100 do 200 korakov 1 do 2 minuti ustaviti, da se konji ne zasopé.

Distance med posamičnimi vozovi se smejo za take slučaje podaljšati. Nadaljni vozovi naj se kolikor moč prejšnjega tira držé.

Ako se srečate dve trênske kolone navskrižno, imajo se načelno na desno izogniti, in marš v največjem redu nadaljevati.

Počinek.

Poprečno za pol ure po odhodu s po- 70.
staje in nadalje po vsaki uri, je poprečno 10 minut počiti; moštvo izstopi, da opravi svojo potrebo, in odpravi zapazene napake kolikor moč na obutalu in pritlagi, kakor tudi na sedlih, vpregi in podkovstvu.

Ob marših po 20 kilometrov na dobrih cestah zadosté načelno kratki počinki, ob marših preko 20 kilometrov in na slabih cestah, isto tako ob neugodnih maršnih razmerah, mora trajati po 3 maršnih urah počinek za 1 uro.

Mesta za velike počinke so oddaljeni od cest, in tam, kjer se voda nahaja, in ako mōč, ob vaséh.

Ob ponočnih marših naj spremljevalno moštvo vozóv, in vozno moštvo bdí.

Ob vsaki zapreki se mora tekoj poizvedeti uzrok.

Kuhanje.

71. Načelno se kuha še le, ko se dospeje maršna postaja, ob silnih marših med dolgem počinku.

Ako se ima še le preko 11. ure dopoludne odmarširati, mora se obedovati pred odhodom.

Signali (priloga: Note v ta smoter).

72. Moštvo se mora seznaniti s signali za trobljo, ki so označeni v prilogi.

Kedar se vodijo krdele ali trêni s trobeljnimi signali, pomenijo med maršom to-le:

- a) „Abblasen“ dovoljenje dopuščenega olajšanja.
- b) „Halber ruf“. Postaviti se ima po predpisu in opustiti ob signalu „abblasen“ nastalo olajšanje.
- c) „Halt“ (ustavljenje gibanja) ako so nastali pretrgi, še le tedaj ko se dospejejo predpisane distance. (Kolona obstane, na cesti pripravljena naprej marširati).
- d) „Halt“ — „Rast“ („absitzen“). Kratek počinek.
- e) „Halt“ — trikrat „počinek“ („absitzen“) slučajni počinek, ki previdoma najmanj traje pol ure, ali nameravan dolg počinek; pri trênih se stopi raz konj in jermenena ob sedlih se prirahljajo. Ako je z ozirom na trajnost počinka dopuščeno, sme moštvo po vodo in hrano.
- f) „Vergatterung“ („aufsitzen“). Pripravljen biti na marš.
- g) „Vorwärts.“ Naprej marširanje v maršnem redu.

- h) „Links“ — „Rechts“. Prehod na označeno stran ceste.
- i) „Einfacher Stoss“ — „Rechts“ ali „Links“ marširanje moštva na označeni strani voza.
- k) „Kirchenruf“. Znamenje po poveljniku kolone zadi maršujočim oddelkom, da so pretrgi nastali zaradi prenagle hoje vspređ maršujočih oddelkov, torej je počasnije hoditi.

Ob marših v bližini sovražnika se imajo rabiti signali le tedaj, ako je neohhodno potrebno.

Signali s trobljo.

Živo.

Habt Acht.

Živo.

Vorwärts.

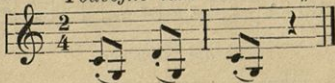

Im Schritt.

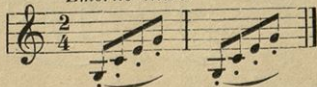
Podvojno tako hitro kot „Schritt“.

Im Trab.

Zmerno hitro.

Rechts.

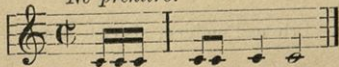

Links.

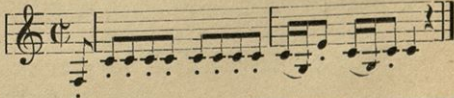

Ne prehitro.

Halt.

Allarm.

Rückwärts.

Vergat-
terung.

Zmeren tempo.

Halber Ruf.

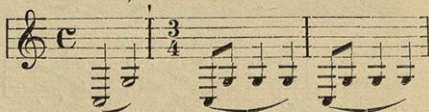
Živo.

Abblasen.

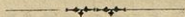
Počasi, slovesno.

Kirchenruf.

Dvakrat.

Opomba. Črte nad notinem sistemu označujejo, kedaj
je sôpsti.

Sedmi razdelek.

Podvojni šotor ob sanitetnem furgonu avstrijske družbe rudečega križa; razprostrenje in razdiranje. Postavljanje in polaganje šotora za silno obezovanje. Konserviranje in vzdrževanje drdrajčega materiala transportne kolone za ranjence rudečega križa.

Postavljanje šotora.

S sanitetnim furgonom zdru- 73.
ženi podvojni šotor obstoji iz strehe in dveh sten iz močnega vodo držečega blaga.

Streho podpira na vsaki strani na furgonovi strehi nameščeni drog šotorne strehe in železni na predni in ozadni galerijski steni nameščeni dvojni podboj, z druge strani pa podpirata dva nosilna drogovala. Ta nosilna drogovala sta od jesena, sta ob dolenjem koncu bodalno okovana in na gorenjem koncu je nameščen železen cvek.

Nadaljni deli šotora so: aparat v razprostrenje strehe in naprava, da se pritrdi vezilo med streho in nosilnima drogova.

Lastnosti teh aparatov in kako se imajo rabiti, razvidijo se iz naslednjega navoda ob razprostrenji šotora.

Šotorni kolci in vrvice so navadni. Strešno platno ima na vsaki ozki strani zanjke, male kavljke, da se vanje nataknejo šotorne stene. V gorenji rob teh sten so okrožčki v prestankih jednega čevlja nameščeni, kateri se nataknejo v kavljke strešnega platna.

Spodni rob šotornih sten je z železnimi kavljki obdan. Šotori so z furgonom v zvezi in so zaprti samo s treh strani. Ena stena obstoji iz ene strani furgona; furgonu nasproti se namesti kratka stena od platna. Dolga stena z istega blaga pritrdi se z ene ali druge strani (podolžna stran) šotorne strehe, kakor je vremenu primerno (solnce, veter, dež).

V razprostrenje šotora zadostujeta dva moža, katera imata tako-le ravnati:

Najprvo se razvije na strehi furgona nameščeno šotorno platno in se razpusti ob obeh straneh voza. Postavijo se na predni

in zadni strani galerije nameščeni razpogljivi železni nosilci, vtaknejo se konci šotornih nosilnih drogov v na nosilcih nahajajoče krožčke in pritrdijo, potem se z ene strani streha s črto od voza horizontalno raztegne. Nosilni drogovci se z njihovimi cveki vtaknejo v lukinje v obeh kotih druge ozke strani in spodni del z bodalnim okovom zasadi v zemljo.

Da se utrdita ob združenji oba nosilna droga s šotorno streho, v to služi za vsako zaporek, ki se drži cveka ob drogu, ki so s šotornimi vrvi z dvema velikima kolcema zvezana. Ti zaporki se postavijo na cveke, veliki kolci se zabijejo v tla in vrvi se nategnejo.

Streha se napne s stremi drogi. Ti so okovani na spodnem delu z kavljji in se združijo na gornih koncih v okrogli plošči poprečno široka 10·5 centimetrov, v katero so z eno v drugo kovanimi krožčki (kakor verižni členi) tako vtaknjeni, da se morejo na vse strani premikati.

Da se streha napne, vmesti se ta aparat v sredi šotora omenjeno okroglo ploščo, nastavi mož na vsled lastne teže povešeno

strešno platno in ga prizdigne, da je napeto. Nadalje pritrdijo se oni štiri drogi s pripomočjo drugega moža jeden za drugim z kavljí na spodnem koncu v zapenjače (klanfe), ki so nameščene v polovični višočini šotora, z ene strani na predni in zadni navpični stenski lati voznega zaboja, z druge strani na šotor-nih drogih. Ko je streha napeta, obesita se obe šotor-ni steni, z enega kosa platna izdelani. Podolžna stena obesi se raz voz proti poprečno stoječim nosilnem drogu, ob tej se zasukne in obesi se krajša stena med oba nosilna droga.

Ali se ima podolžna stena na predni ali zadni strani voza obesiti, to je zdravniku na izvoljo dano.

Da se kolikor treba stranske stene napnó, so nameščeni našiti trakovi, kateri se deloma okolu nosilnih drogov ovijó, deloma potegnejo skozi železne krožčke, ki so nameščeni na obeh koncih voza. Končno se pritrdijo stene na v zemljo vsajene šotorne kolce in dolga vrv se potegne skozi krožčke teh kolcev, in na te vrvi se pritrdijo železni kavljí na spodnem robu šotor-nega platna.

Ako treba, se lahko tudi le eden šotorov postavi, in drugi ostane povit nad vozno streho. Ko je šotor postavljen, pritrdi se po dnevu signalna zastava, po noči signalna svetilnica na prednih šotornih drogih.

Polaganje šotora na zemljo.

Šotor se v nasprotnem redu polaga na 74. zemljo.

Ako ni vezilnega šotora na razpolaganje, improvizuje se v mnogih slučajih vezilni šotor za silo. V to svrho treba razen pri sanitetnem zavodu infanterijske divizije uže nahajajočih pomočnih sredstev, dveh preko 180 centimetrov dolgih, zgorej vilicami podobnih drogov, jednega 3 metre dolzega ravnega droga in treh preko $2\frac{1}{2}$ metra dolgih podpornih drogov.

Ob postavljanji obeznega šotora za silo je treba postopati tako-le: Oba voza za rekvizite sanitetnega zavoda infanterijske divizije (ali dva orožna voza) postavita se poprek pet korakov oddaljena; v sredi med oba se navpično postavi v eni črti s sprednim in zadnim voznim koncem po jeden ob vrhu

vilicam podoben drog in nad te se položi oni 3 metre dolg raven drog poprek z gornimi lestvinimi žrdmi vozov v vilice. Ob postavljanji tega drožnega odra se pomaknejo vozne plahte na stran, vozni obroči se obrnejo proti sredi in z enim koncem vtaknejo se v to določene krožčke na lestvinih žrdih, prosti konci obročov se pa privežejo preko horizontalnega droga srednega odra z vrvici navzkriž.

Nadalje se vsaka vozna plahta toliko naprej potegne, da nje zadni konec konča z zadnem koncem voza, spredni konec še za preko 1 do 1.5 metra čez voz proti vprežnem drogu ven molí. Zadni del plahte se priveže na gorenji lestvini žrdi, plahta se razprostri čez vozne obroče proti sredi in s plahto drugega voza pritrdi pod horizontalnem drogom srednega odra.

Ob zvezi horizontalnega droga z navpičnim pritrdi se spredi in zadi po ena napenjalna vrvica, se nategne in dotični kolec v primerni daljavi vsadi v zemljo.

Prosto naprej moleči konec plaht se s poprek postavljenimi, na špicah prednih kolesov in na prednim odernim drogu pritrje-

nimi tremi podpornimi drogi kvišku drži in pritrdi z natezevalnimi vrvi, kateri se lahko na vozni vprežni drog privežejo, proti sili vetra.

Celo postavljanje tega šotor za silo se zvrši, ako so drogi pripravljeni, z 10 možmi v 10 do 12 minutah.

V tako osnovanem pokritem prostoru se lahko dve mizi za operacije nastavite, in na obeh straneh je dovolj prostora za prenos ranjencev, za operacije in obezovanje itd.

Tak šotor za obezovanje za silo se tudi lahko tako osnuje, da stojite mizi za operacije v razpredeljenih prostorih.

Streha je tudi ob silnem vetru dovolj trdna, in ščiti proti solncu in dežji toliko, da se ne moti bistveno oni, ki operira.

Položenje obeznega šotor za silo se vrši v nasprotnem redu.

Konserviranje in vzdrževanje drdrajočega materiala.

Zmožnost delovanja transportne 75.
kolone za ranjence je odvisna od tega,
v kakšnem stanji je kolone drdrajoči material

in s kakšno pozornostjo se vzdržuje po poveljniku kolone in moštvu.

Da se vzdrži drdrajoči material vedno v dobrem služnem stanji, morajo se poveljnik kolone in moštvo držati načela, da se zaprečiti more z ene strani po previdnosti in pozornosti vsako oškodovanje materiala kolikor mōč, z druge strani pa, da se vsako oškodovanje tekoj popravi. Gledé paznosti na drdrajoči material, se ima ravnati po naslednjem navodu.

Ob določevanju mesta, na katero se kolonini vozovi imajo namestiti, je ozir jemati na to, da je kolikor mōč v bližini hlevov, v katere se postavi vprega, da je zavorovan proti ognju, da se lahko priváža in da so tla kolikor mōč trda in suha.

Vozovi se zapeljejo tako, da načelno s njihovimi številkami v eni črti stojé od 1 do 15. Distanca med dvema vozovi je jeden meter, to je od vozne pešte do vozne pešte računši.

Ko se določa črta, ob kateri se zavozijo vozovi, je kolikor mōč gledati na to, da je

podolžna stran vozov proti vremenski strani obrnjena; s tem se osigura ta prednost, da ob nevihti, močnem dežji jeden voz tako rekoč drugega zakriva; ako je pa vreme jasno in so zakrivalne plahte privite, laglje čvrsteje zrak skozi piha, ako bi se gledé prostora ne mogli vsi vozovi kolone v eno črto postaviti, naj se zapeljejo z vzdržavanjem številne vrste v dve vrsti, in med obema vrstama naj je dva metra prostora med vprežnim drogom in hrbtom predstoječega voza računši.

Kedar so napeljšani vozovi, mora se vprežni drog vsacega voza s podstavljanjem vspredne vage podpreti, ako se to opusti, se lahko vsled lastne teže zvine.

Neposredno potem, ko se zapeljejo vozovi na načrtnem mestu, morajo se osnažiti, in sicer iz naslednjih razlogov:

1. Se dá svežo blato najlaglje odpraviti, ne da bi se odškodovala maža.

2. Ob snaženji je najboljša prilika, kako pomankljivost na vrtencih, ali nju orahljanje,

razpoke ali zlomljenje na železnih ali lesenih delih opaziti.

Gledé tega je treba osobito to-le ogledati :

- a) Da li ni kaj na zavorni pripravi oškodovano, da se nahajajo vsi vrtenci, in da vsi zavorni leseni podkladki trdno držé.
- b) Da li je cokla z verigo vred v redu.
- c) Da li je vrtenec na jeglici, ki drži vprežni drog v škarjah, trdno nategnjem.
- d) Da li niso kolesa in peresa na kakšnem delu oškodovana.

Kar se tiče snaženja voz samih, morajo se notranji deli (tla, sedeži, stranska dela) s srnjevim usnjem ali pa z mokro brisačo čisto osnažiti, vnANJI deli, kakor običajno, z krtačo in gobo očistiti, in ko voda odteče, suho obrisati. Moštvo jednega oddelka, lahko, ako je nekoliko vajeno, tri vozove jednega oddelka v eni uri osnaži.

Ko so vozovi osnaženi in osušeni, se ako treba osí namažejo.

Ko poveljnik kolone prevzame kolono, tedaj je umestno, da vsaj skozi 14 dni pregleda vsaki dan osí, ako jih je treba namazati. Na tak

način se prepriča, za koliko časa vzdrži enkratno namazanje osí. Kedar treba namazati osí, se dotična os z voznim prizdigalom tako prizdigne, da je vozno kolo preko 2—3 centimetra od tál. Zatikalni žrebelj ob ôsi se sname, osni vrtenec se odvijje in se z osko ploščo to na kos cunje ali papirja položi, kolo se naprej pomakne, zad vozno pesto nastala nesnaga se ostrže, os se namaže in kolo se počasi vrté zopet natakne, nadalje se osni vrtenec primerno tako natakne, da se ne more kolo med vrtencem in osnim drogom sem ter tja premikati, končno se zatikalni žrebelj vtakne in z ob tem držečim se tanjkim jermenom trdno zaveže.

Ob namazanji osí je osobito paziti na to, da se ne premenijo osni vrtenci, da se kakor je predpisano, dobro nataknejo, nadalje da se zatikalni žrebelj trdno priveže, končno, da v os in osni vrtenec med mažo ne pridejo pesek ali mali kamenji.

Ko je maža dokončana, se namesti mažna posoda na svoje mesto, a paziti je na to, da se od vzdol z malim jermenom tudi na vsprečno

os pritrdi, da se zapreči med vožno sem ter tja mahanje.

Za čas, ko so kolonini vozovi na črtnim mestu, je skrbeti za njih sigurnost proti oškodovanji s tem, da se straža nastavi (navod transportnim kolonom za ranjence poveljnikom §. 10).

Svetilnice se morajo vedno čiste in v rabljivim stanju vzdržavati. Ko se začne mračiti, kedar so napeljeni kolonini vozovi na črtnim mesti, morajo biti prižgane svetilnice voza štev. 1. in furgona, v v dva dela razdeljeni nastavni črti, obe skrajnih voz in vzdržati se morajo goreče celo noč. Ako je le jeden oddelek na črtnim mesti, se prižge samo svetilnica srednega voza.

Ako sta pa dva oddelka, prižgati se imajo, kakor pri celi koloni, svetilnice na skrajnih straneh nastavljenih vozov.

Ob maršu je glavni nalog poleg voznika sedečemunosilec uranjencev ali šaržam paziti na to, ob prevozu vodnih brazd, malih grabnov in globoko zvoženih cesta, voz počasi v dolbino spustiti in lahno navzgor speljati;

ako se tako ravna, se ne zapreči le samo vsak v vozu nameščenim bolnikom in ranjencem škodljiv pretres, temveč tudi vsako pokvarjenje osi in peres.

Ako je voziti po cestah, skozi vrata, ali v pokrite uhode, treba se je najprvo prepričati, da li so dovolj visoki in široki, da more voz nezadržan voziti.

Ob močno vegasto izvoženih tirih, ker bi bilo možno voz prekučniti, se mora temu na ta način v okom priti, da se vrvi v na temenu nameščene krožčke ovijó in se vozovi ob teh v ravnotežji obdržé.

Ako je mesto toli nevarno, je bolje bolnike raz voz spraviti in prazni voz preko nevarnega mesta speljati, kakor pa bolnike in vozove razpostavljati nevarnosti, da se prekučnejo.

Ako treba cokljo podložiti, mora poveljnik in moštvo ostro na to paziti, da se tudi na čelu coklje nameščena siguralna veriga podloži, ker le to osigura možnost slučajnega snetja.

Zaviralna priprava se mora vsedkar vzdržati v dobrem stanji; ob maršu je na to paziti, da jo vozniki zaradi ugodnosti ne rabijo v nastopalo, da priličnejši morejo do na temenu naloženega furgona.

Leseni zaviralni podkladki, se osobito ob mokrim vremenu naglo in močno obrabijo; torej je treba, da je pripravljeno pri vsakemu vozu, v za to določenem zaboji, dva para lesenih zaviralnih podkladkov kot „silna zaloga“; ti morajo biti prikladni in navrtani, tako, da se morajo v vsakem hipu rabiti.

Ker na maršu mnogokrat kljubu vsej previdnosti slučaj nastane, da se vprežni drog ali kolo pokvari, torej se mora zamenjati, se je treba vaditi v zmenjavi koles in vprežnega droga, da se ta posel, kedar je sila, lahko in gladko vrši.

Kedar je zmenjati kolo, se mora najprej rezervno kolo pripraviti; ko se je to zgodilo, se osni legar v kolesni pesti osnaži, da je nesnage in prahu prosta; potem se kakor ob mazanji osí, ona os, katere kolo se zamenja, prizdigne z voznim prizdigalom, kolo

se sname, os se z nova namaže in natakne novo kolo in pritrdi, in oškodovano kolo se namesti ondi, kjer je bilo rezervno kolo nameščeno.

Ako je peljati z vozom preko večega hriba, je brežno podpora raz kavlja, v katerim je nataknjena, sneti; ako pa treba, da ima voz ob brežni vožnji nekoliko minut obstati, da se konji ne zasopijo, mora voznik za vrv trdno nategniti; in ko je voz ob vrhu, se natakne brežna podpora zopet v določeni kavelj.

Dodatek.

Genevská konvencija.

76. **D**né 22. aprila 1864. l. v Genevi sklenjena konvencija se glasi:

Člen I.

Ambulance in vojne bólnice pripoznajo se kot neutralne, in jih torej vojskovodji čuvajo in spoštujejo, dokler se v njih nahajajo bolniki in ranjenci.

Neutraliteta prestane, kedar take ambulance ali bólnice zavzemó vojaki.

Člen II.

Osobje bólnic in ambulanc za nazorovanje zdravstvenega, oskrbovalnega in bolnike transportovalnega posla, isto tako vojni duhovni imajo do tlje, ko izvršujejo njih posel, in če ranjence nabirajo ali oskrbujejo, delež na dobroti neutralitete.

Člen III.

V prej omenjenem členu označene osebe poslujejo tudi še potem lahko, ko si prisvoji sovražnik deželo v po njih oskrbovanih bolnicah ali ambulancah, ali se pa vmestijo v svojih korih, katerim pripadajo. Ako te osebe v takih odnosajih njihov posel ustavijo, se imajo predstaviti sovražnikovim predstražam od strani mesta zavzemajoče vojske.

Člen IV.

Materijal vojnih bolnic je podvržen vojnim zakonom, in temu vredjene osebe smejo torej ob njihovem povratu le njihovo osobno imetje t. j. lastno stvarino seboj vzeti. Nasprotno pa ostane ambulancah ob enakih odnosajih njihov materijal.

Člen V.

Deželani, ki pomagajo ranjencem, naj se čuvajo in prostim pripoznajo. Generali vojskovodnih državnikov so obvezani, deželane obvestiti o na njihovo človekoljubje vpirajoči se klic in iz tega izvirajočo neutraliteto. Vsak v hišo vsprejeti in oskrbovani

ranjenec naj je ščit taki hiši. Kdor vsprejme ranjenca, naj se oprusti vojaškega vkvartiranja in razmerno slučajnih vojnih kontribucij.

Člen VI.

Ranjeni ali bolni vojaki, se morajo, naj so kakeršnega koli rodu, pobirati in oskrbovati. Vojskovodji naj je dovoljeno, med bitko ranjene tekoj sovražnikovim predstražam izročiti, ako odnošaji dopuščajo in dovoljite obe stranki. One, ki so po ozdravljenji za službo nesposobnim izpoznani, naj se odpošljejo domu. Drugi naj se isto tako odpošljejo domu, s tem pogojem, da za čas vojske orožje ne poprimejo.

Pospravljanje bojnega polja in to vodečo osobje so sigurni brezpogojne neutralitete.

Člen VII.

Odlikajoča in povsodi enaka zastava se določi bólnicam, ambulancam in evakuacijam. Tej naj je v vseh odnošajih deželna zastava na strani. Isto tako je dovoljeno neutralizovanemu osobju obvoj ob roki, katerega oddajati se pa prepušča vojni oblasti. Zastava in obvoj ob roki označena sta z rudečim križem na beli podlagi.

Člen VIII.

Izvrševalne podrobnosti k tedajni pogodbi se imajo urediti po nadpoveljnikih vojskovodnih armad, po ukazih dotičnih držav in v smislu v tej pogodbi izrečenih splošnih načelov.

Člen IX.

Visoke, pogodbo sklepajoče stranke so se pogodile, tadajno pogodbo državam, ki niso nobenega pooblaščenca k tej mejnarodni konferenciji v Genovo odposlati mogle, naznaniti in jih povabiti, da jej pristopijo, v ta smoter se zapisnik na razpolaganje daje.

